

Werkprogramma 2006 – 2007

Werkprogramma 2006 - 2007

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, februari 2006

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het Bureau verricht zijn taak in het bijzonder waar problemen in het geding zijn die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het Bureau te voeren beleid. Omtrent de hoofdzaken van dit beleid treedt de minister in overleg met de minister van Algemene Zaken, van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, van Financiën, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, van Economische Zaken, van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2006

Omslagontwerp: Bureau Stijlzoorg, Utrecht

ISBN 90-377-0267-8

NUR 740

Dit rapport is gedrukt op chloorvrij papier.

Voorzover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.repro-recht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Sociaal en Cultureel Planbureau

Parnassusplein 5

2511 VX Den Haag

Tel. (070) 340 70 00

Fax (070) 340 70 44

Website: www.scp.nl

E-mail: info@scp.nl

Inhoud

1	Missie en werkprogramma 2006-2007	7
2	Periodieke rapportages	11
3	Thema's voor onderzoek	15
3.1	Het dagelijks leven in Nederland	15
3.2	De toekomst van het emancipatieproces	17
3.3	Integratie minderheden	19
3.4	Opvoedingsmilieus	21
3.5	Naar nieuwe bestuurlijke verhoudingen in het onderwijs	23
3.6	Sociale veiligheid	25
3.7	Fysieke en sociale ontwikkelingen in wijken	27
3.8	Leefsituatie en maatschappelijke achterstand	27
3.9	Mensen met beperkingen	29
3.10	Quartaire sector	31
3.11	Civil Society	35
3.12	Publieke opinie en politiek	37
3.13	Datakwaliteit	38
4	Uitvoering projecten Werkprogramma 2004-2005	40
4.1	Arbeid, inkomen en sociale zekerheid	40
4.2	Educatie en minderheden	41
4.3	Emancipatie, jeugd en gezin	42
4.4	Participatie en bestuur	43
4.5	Quartaire sector	43
4.6	Tijd, media en cultuur	45
4.7	Wonen, leefbaarheid en veiligheid	45
4.8	Zorg	47
4.9	Informatievoorziening	47
Bijlage 1	Overzicht deelname adviesorganen en commissies	49
Bijlage 2	Surveys SCP 2006-2007	51
Bijlage 3	Overzicht publicaties SCP 2004-2005	52

1 Missie en werkprogramma 2006-2007

Missie en middelen

Uitgangspunt voor het werkprogramma 2006-2007 is de missie zoals vastgelegd in de instellingsbeschikking van 1973 en uitgewerkt in het Organisatie- en formatierapport van mei 2001. De missie voor het SCP is in de woorden van het Koninklijke Besluit van 30 maart 1973:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het Bureau verricht zijn taak in het bijzonder waar problemen in het geding zijn die het beleid van meer dan één departement raken.

Kernactiviteiten van het SCP zijn:

- het opstellen van (periodieke) rapportages over (toekomstige) sociale en culturele ontwikkelingen in de samenleving;
- het verrichten van wetenschappelijk (evaluatie) onderzoek op sociaal en cultureel terrein met de nadruk op intersectorale vraagstukken;
- het ontwikkelen van beleidsalternatieven;
- het participeren in beleidsvoorbereidende en adviserende commissies; en,
- het deelnemen aan het wetenschappelijk forum en het publieke debat.

Centrale onderwerpen

De missie van het bureau bepaalt primair de onderwerpen die de directie in het werkprogramma opneemt. Centraal in de missie staat het *sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar brede maatschappelijke ontwikkelingen*. Hieronder worden *(middel)lange-termijnveranderingen* verstaan in opvattingen en gedragingen op het niveau van het individu en de huishoudens, het georganiseerde maatschappelijk middenveld en de samenleving als geheel. De meest algemene trends worden gekarakteriseerd met begrippen als: modernisering, individualisering en emancipatie, vergrijzing en verkleuring, informatisering en netwerksamenleving, meerkeuzemaatschappij enzovoort. Tegen deze achtergrond is het vanzelfsprekend dat de meeste studies en de daarvoor noodzakelijke dataverzamelingen een longitudinaal karakter hebben.

In aanvulling op de bestudering van dit soort macrotrends worden op deelterrinen ook de specifieke ontwikkelingen gevolgd en worden de gevolgen ervan voor de

leefsituatie van burgers en de leefbaarheid en kwaliteit van de Nederlandse samenleving in kaart gebracht.

De tweede categorie onderwerpen betreft *de leefsituatie van de bevolking in de meest brede zin van het woord*. Relevante aspecten zijn: gezondheid en welzijn, maatschappelijke participatie, vrijetijdsbesteding, wonen en woonomgeving, mobiliteit en veiligheid. Uiteraard is er ook uitvoerige aandacht voor onderwijs, arbeidsmarkt en inkomen als belangrijke determinanten van de leefsituatie. Het bureau beperkt zich daarbij niet tot een beschrijving en analyse van de objectieve situatie, maar betreft hierin ook de preferenties en de subjectieve oordelen van de burgers. De ontwikkelingen worden in verband gebracht met het gebruik van (overheids)voorzieningen en gerelateerd aan de beleidsdoelstellingen van de rijksoverheid. Ook hier is het longitudinale perspectief dominant.

De derde categorie onderwerpen heeft betrekking op *de structuur en het functioneren van de verzorgingsstaat*. Het omvat onderzoek naar (te verwachten) trends in de vraag naar en het gebruik van (quartaire) voorzieningen, inclusief het openbaar bestuur, naar beleid en sturing, en naar toegankelijkheid, doelmatigheid, effectiviteit en kwaliteit van overheidsvoorzieningen. Het SCP ziet het als zijn taak de in gang gezette herstructurering van de verzorgingsstaat zorgvuldig te monitoren en de effecten voor de burger te evalueren. Een specifieke activiteit is het ontwikkelen van (vraag- en kosten)modellen, waarmee de vraag naar quartaire voorzieningen kan worden geraamd en beleidsalternatieven doorgerekend.

Keuzeprocess

Deze globale indeling geeft een eerste indicatie over de aard van de onderwerpen die het SCP op zijn werkprogramma plaatst. Het feitelijke keuzeprocess is stapsgewijze verlopen.

Eerst is *het bestaande programma* doorgelicht. Daarbij is gekeken naar nut en noodzaak van een aantal vaste periodieke rapporten over de leefsituatie van de bevolking, waar relevant in overleg met het opdrachtgevende departement. Voor het resultaat van deze afweging zij verwezen naar het volgende hoofdstuk.

Voorts staan op het werkprogramma 2004-2005 meerjarige onderzoeksprogramma's en incidentele onderzoeken. Als gevolg van interfererende verzoeken en niet tevoren in te schatten knelpunten bij de uitvoering van onderzoek zijn achterstanden ontstaan in het lopende werkprogramma. Het is niet vanzelfsprekend alle projecten op de rol te houden. De directie heeft enkele projecten geschrapt om ruimte te creëren voor nieuwe initiatieven. Het overzicht van doorlopende projecten is opgenomen in hoofdstuk 4 van dit document.

De tweede stap in de voorbereiding van het werkprogramma omvatte een verkenning van de *wensen & kennisvragen van departementen* en andere belanghebbenden op de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is gebruikgemaakt van publieke documenten van departementale beleidsdirecties, interdepartementale commissies waaronder

enkele voorportalen en het rijksbrede strategieberaad, collega-planbureaus, adviesorganen, landelijke maatschappelijke organisaties en politieke partijen.

Een belangrijke bron voor het opstellen van een onderzoeksagenda was ook het publieke debat dat in de media wordt gevoerd. In het bijzonder moet de Sociale Agenda worden genoemd, die de Volkskrant en de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling hebben opgesteld (zie www.socialeagenda.nl).

Op basis van al deze informatie heeft het SCP in een derde stap een aantal thema's geselecteerd dat in het komende werkprogramma wordt geplaatst. In hoofdstuk 3 van dit document worden deze thema's op hoofdlijnen gepresenteerd en verantwoord in termen van maatschappelijke en beleidsmatige relevantie. Het SCP heeft bij de selectie gestreefd naar een zeker evenwicht tussen de drie onderscheiden clusters.

Deze thema's zijn omvangrijk en vaak complex. De thema's zijn globaal uitgewerkt, omdat het bureau streeft naar flexibiliteit in de werkprogrammering. Sommige deelonderwerpen zullen resulteren in een uitgebreide studie, andere zullen summier worden behandeld en worden opgenomen in periodieke rapportages. De uiteindelijk te kiezen modaliteit is mede afhankelijk van eventuele interesse en financiële steun van departementen. Deze flexibiliteit is nodig om met een beperktere formatie te kunnen inspelen op de actuele kennisvragen van de departementen en ruimte te creëren voor ad-hoc onderzoek en adviesvragen.

Overige werkzaamheden

Het SCP verricht niet alleen onderzoek, maar heeft ook een beleidsondersteunende en adviserende functie, veelal in de vorm van *commissiewerk*. De directeur van het SCP is lid van enkele onderraden van het kabinet en het bureau is vertegenwoordigd in interdepartementale coördinatiecommissies (voorportalen) en andere (inter)departementale commissies. Voor de Commissie zorg, welzijn en onderwijs (CZWO) vervult het bureau de secretariaatsfunctie. Ook is het vertegenwoordigd in enkele adviesorganen en verricht het voor hen onderzoekswerkzaamheden.

Het SCP werkt voorts samen met of stemt althans zijn werkprogramma mede af op de activiteiten die andere instellingen binnen de kennisinfrastructuur van de rijksoverheid ondernemen. Daarbij moet in eerste instantie gedacht worden aan de andere planbureaus. Het Overleg directeuren planbureaus is het orgaan waarin de afstemming van de programmering plaatsvindt. Daarnaast zijn er diverse samenwerkingsprojecten met onder meer het Wetenschappelijk onderzoeks- en documentatiecentrum (WODC) van Justitie, de Adviesdienst verkeer en vervoer (AVV), de Raad voor de rechtspraak, de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en het CBS. Voorts zijn er intensieve werkcontacten met enkele universitaire onderzoeksinstituten, twee hogescholen en onderzoeksinstituten op een specifiek terrein, zoals het Nivel voor de (eerstelijns)gezondheidszorg, Civiq (maatschappelijke inzet) en de Gezinsraad.

Verder nemen medewerkers deel aan wetenschappelijke begeleidings-, studie- en adviescommissies. Tenslotte zij hier melding gemaakt van internationale contacten en samenwerkingsprojecten, bijvoorbeeld in door de EU geëntameerde en gefinancierde onderzoeksprogramma's.

Al deze activiteiten zijn weliswaar arbeidsintensief, maar zijn van wezenlijke betekenis voor het functioneren van het planbureau. Voor een overzicht zij verwezen naar bijlage 1.

Informatievoorziening

Het SCP baseert zich in belangrijke mate op informatie van het *Centraal Bureau voor de Statistiek* (CBS) en – naar behoefte – van diverse andere instanties. Daarnaast laat het bureau aanvullend voor eigen rekening algemene bevolkingsonderzoeken uitvoeren, zoals Culturele veranderingen, Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek, Leefsituatieonderzoek en Tijdsbestedingonderzoek. Deze onderzoeken worden zodanig opgezet dat op basis hiervan de voor het SCP cruciale longitudinale studies kunnen worden uitgevoerd. Ook worden andere vormen van onderzoek toegepast, zoals focusgroepen, kwalitatieve interviews en documentenanalyses. Op verzoek van departementen voert het SCP onderzoeken uit bij specifieke bevolkingsgroepen, zoals mensen met beperkingen en etnische minderheidsgroepen. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de onderzoeken die in de periode 2006-2007 zijn voorzien.

De kosten van deze *surveys* zijn, omdat de representativiteit en kwaliteit op peil moesten worden gehouden, de afgelopen jaren gestegen. Ook al omdat het onderzoek vaak betrekking heeft op moeilijk bereikbare groepen die vaak thuis geïnterviewd moeten worden.

Financiën

Bij de voorbereiding van dit werkprogramma heeft het SCP zich bezonnen op de verhouding tussen het takenpakket en de beschikbare middelen. Bij het opstellen van het vorige werkprogramma was reeds bekend dat het SCP in 2006 en 2007 minder budget krijgt als gevolg van de taakstellingen van het kabinet Balkenende-1 en Balkenende-2. Inmiddels is het SCP een additionele taakstelling opgelegd van € 250.000. Deze vloeit voort uit de financiële gevolgen voor vws van de motie-Verhagen die de Tweede Kamer bij de begrotingsbehandeling in september 2004 heeft aangenomen.

De directie heeft met het oog op deze nieuwe situatie gesprekken gevoerd met diverse departementen om de uitvoering van enkele belangrijke (meerjarige) projectvoorstellen waarbij de departementen en het planbureau een gezamenlijk belang hebben, mogelijk te maken. Het ziet er naar uit dat het SCP voldoende (financiële) steun krijgt om het voorgestelde werkprogramma uit te voeren.

2 *Periodieke rapportages*

Omvang en frequentie

Het SCP heeft een lange traditie van onderzoek naar de leefsituatie van de bevolking. Wat in de jaren zeventig startte als een eenmalig rapport over 'de sociale en culturele situatie hier te lande' is een omvangrijke serie rapporten geworden. De rapportages zijn veelal ontwikkeld in samenspraak met betrokken departementen. Blijkens de reacties van het kabinet, de Tweede Kamer, de departementen en maatschappelijke organisaties voorzien zij in een belangrijke behoefte aan integrale (overzichts)informatie over de leefsituatie en het voorzieningengebruik van de Nederlandse bevolking en allerlei specifieke bevolkingscategorieën. Het SCP zal in de komende jaren de omvang trachten te beperken en als het kan ook de frequentie van de rapporten terugbrengen tot één of maximaal twee keer in de vier jaar. De veranderingen van jaar tot jaar zijn immers meestal marginaal. Wanneer de beleidsvoerders elk jaar een laatste stand van zaken wensen, zou in de tussentijdse jaren volstaan kunnen worden met een beperkte update. De beschikbare onderzoekscapaciteit kan dan worden aangewend voor thematische verdieping, die rechtstreeks ten goede kan komen aan de beleidsontwikkeling.

In de praktijk bestaat eveneens veel vraag naar informatie over specifieke subgroepen. Vanwege het ontbreken van gegevens in de reguliere statistieken is het verwerven van deze kennis een kostbare en arbeidsintensieve aangelegenheid.

Ondanks de terughoudende opstelling voorziet het SCP in het werkprogramma 2006-2007 een flink aantal periodieke rapportages.

Sociaal en Cultureel Rapport 2006

Het Sociaal en Cultureel Rapport kent een centraal thema. In de afgelopen jaren is dat onder meer geweest: 25 jaar sociale verandering in Nederland, Nederland in vergelijking met andere Europese landen, de kwaliteit van de quataire sector en de visie van de Nederlanders op de toekomst. In het SCR 2006 wil het SCP in het bijzonder aandacht besteden aan de positieve ontwikkelingen in de samenleving en aan de groepen die het op zichzelf goed doen of duidelijk bijdragen aan het welzijn en de welvaart van de samenleving, soms ook vanuit een minder gunstige startpositie. Te denken valt dan aan het 'gewone' gezin, jonge ondernemers, allochtonen die hun plaats hebben gevonden in de samenleving, ouderen die blijven werken, de 'echte' vrijwilligers, enzovoort. De bedoeling is niet om een lovend SCR te schrijven, maar om te onderzoeken onder welke voorwaarden een goede ontwikkeling of een wending ten goede plaatsvindt, en in welke mate het beleid van de overheid daartoe bijdraagt of er eventueel afbreuk aan doet.

Sociale staat van Nederland 2007

De formule van de SSN zal worden gehandhaafd. Dit betekent dat in september

2007 een nieuwe editie wordt uitgebracht. Wel zullen op enkele onderdelen verbeteringen worden doorgevoerd. Voorjaar 2006 zal een achtergrondstudie verschijnen over de leefsituatie-index die het kernstuk vormt van de SSN. Op basis hiervan wordt bezien of aanpassingen gewenst zijn. Voorts zullen naar verwachting de beleidsdoelstellingen van de overheid verder zijn uitgekristalliseerd en daar meer data over beschikbaar zijn, zodat een antwoord kan worden gegeven op de vraag of de maatschappelijke ontwikkelingen en de leefsituatie van de bevolking zich in de door het kabinet gewenste richting ontwikkelen.

Mensen met beperkingen

Een belangrijk onderdeel van dit thema is de leefsituatie met fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen. In de nieuwe periodieke rapportage *Mensen met beperkingen* wordt verslag gedaan van dat onderzoek naar kansen die mensen met beperkingen worden geboden en de sociale problemen die ze ondervinden. Er wordt nog overleg gevoerd met het departement van vws over de precieze vraagstelling. Deze rapportage komt in de plaats van de *Rapportage gehandicapten* en heeft een wat breder perspectief.

Vergrijzingsmonitor

Het kabinet heeft een vergrijzingsmonitor toegezegd aan de Tweede Kamer in de nota *Ouderenbeleid in het perspectief van de vergrijzing*. Wanneer de kamerbehandeling van deze nota heeft plaatsgevonden, kunnen definitieve afspraken worden gemaakt tussen vws en SCP. Bezien moet worden of de *Rapportage ouderen* in deze monitor kan worden opgenomen.

Emancipatiemonitor 2006

Mede op verzoek van SZW zal het SCP in 2006 weer een Emancipatiemonitor vervaardigen, in samenwerking met het CBS. De monitor ontwikkelt zich tot een brede rapportage over het Nederlandse emancipatieproces, de publieke opinie over emancipatie en over de hoofdlijnen van het emancipatiebeleid. In aanvulling op de beschrijving van de belangrijkste trends zullen op onderdelen verdieping en differentiatie naar subgroepen plaatsvinden. Waar mogelijk worden in beperkte mate ook internationale vergelijkingen gepresenteerd.

Jaarrapport integratie 2006/2007

In nauw overleg met het ministerie van Justitie is voor 2005 een samenwerkingsverband tot stand gebracht tussen CBS, WODC en SCP om een Integratiekaart en Wetenschappelijk Jaarrapport Integratie op te stellen. Beide rapporten dienen informatie te leveren voor de Beleidsnota integratie. De evaluatie van deze werkwijze heeft aan het licht gebracht dat weliswaar kwalitatief verantwoorde en voor het beleid bruikbare rapporten zijn geproduceerd, maar dat een dergelijke aanpak niet jaarlijks kan worden volgehouden. De kosten-batenbalans is niet goed, omdat er overlap is tussen de producten en de meerwaarde van een jaarlijkse uitgebreide publicatie beperkt

moet worden geacht. In overleg met het opdrachtgevende departement is besloten om alternerend de Integratiekaart met longitudinale analyses door het WODC en het beleidsgerichte wetenschappelijke jaarrapport door het SCP te publiceren, in beide gevallen met steun van het CBS. Op deze manier worden de betrokken wetenschappelijke bureaus niet overmatig belast en blijft er ruimte houden voor thematische studies naar integratieprocessen; over de invulling hiervan vindt overleg plaats met het ministerie van Justitie.

Armoedemonitor 2006/2007

CBS en SCP zijn een meerjarige samenwerkingsovereenkomst aangegaan voor het alternerend uitbrengen van een armoedemonitor en een armoedebericht. De overeenkomst loopt tot 2009. Beide instituten vinden het gewenst jaarlijks actuele cijfers over dit onderwerp te presenteren, omdat armoede en sociale uitsluiting als een actueel maatschappelijk vraagstuk moeten worden beschouwd, waarvoor beleidsaandacht nodig is.

De monitor bevat een uitgebreide cijfersreeks over het voorkomen van armoede, de duur ervan en de dynamiek daarin, de ontwikkeling van de uitgaven, de vermogenspositie, de aard van de eventuele schulden en de subjectieve waardering van het huishoudensinkomen. Er worden in aanvulling op deze algemene cijfers ook uitsplitsingen voorzien voor diverse sociale groepen, zoals minderheden en ouderen. Ten slotte worden vergelijkingscijfers over Europese landen gepresenteerd.

Jaarboek ICT en samenleving

Het SCP heeft een onderzoeksprogramma rondom het thema ICT en Samenleving. Naast SCP-publicaties over dit thema is een *Jaarboek ICT en Samenleving* opgezet, waarvan in 2006 en 2007 de vierde en vijfde editie zullen verschijnen. De uitgave van 2006 zal in het teken staan van de digitale generatie (i.s.m. het Rathenau Instituut), waarbij wordt ingegaan op sociale contacten, 'gamen', school/werk en meningsvorming. De editie van 2007 is de laatste in de oorspronkelijk voorziene reeks van vijf en zal een inventarisatie bevatten van onderzoek naar en kennis over ICT en samenleving (i.s.m. Fontys Hogescholen).

Cultureel draagvlak 2006

Het SCP stelt op verzoek van het minister van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (OCW) periodiek rapportages op waarin beurtelings de belangstelling voor erfgoed, media en de kunsten centraal staat. In de loop van 2006 verschijnt in deze reeks een studie naar de achtergronden van en de ontwikkelingen in de belangstelling voor het culturele erfgoed. Daarbij komt onder meer de ontsluiting van dat erfgoed langs digitale weg aan de orde. Vervolgens zal over het mediagebruik worden gerapporteerd. Gebruik makend van de nieuwste gegevens over tijdsbesteding zullen de trends in het gebruik van gedrukte, audiovisuele en digitale media beschreven worden en geanalyseerd vanuit het perspectief van de mate waarin die media voor de eindgebruikers 'functioneel equivalent' en dus inwisselbaar zijn. Voorts zal in

samenwerking met het Bedrijfsfonds voor de Pers onderzocht worden hoe Nederlanders zich informeren over lokale, regionale en landelijke aangelegenheden.

Rapportage sport

Voorjaar 2006 zal het SCP een tweede editie van de Rapportage sport uitbrengen. Daarnaast wordt de website www.rapportage-sport.nl actueel gehouden. De evaluatie van de eerste editie in 2003 leert dat de publicatie en de website in een behoefte voorzien. Om deze reden heeft het ministerie van vws in de beleidsnota *Tijd voor sport* vastgelegd dat het planbureau samen met enkele andere partners (CBS, W.H.J. Mulierinstituut en NOC-NSF) de reeks zal continueren. Belangrijke aanvullende aandachtspunten zijn de sportparticipatie van etnische groepen en jeugdigen, de betekenis van sport voor een gezonde leefstijl, en het observeren van de beleidsdoelstellingen.

Rapportages quartaire sector

Het doel van de *Rapportage quartaire sector* is inzicht te geven in de productie van quartaire diensten (verleden) en de te verwachten vraag. Daarbij wordt zoveel mogelijk uitgegaan van verklarende modellen, en worden toekomstige ontwikkelingen uitgezet via een basisraming en enkele beleidsscenario's.

Vlak voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer in 2007 zal het SCP een *Memorandum quartaire sector* uitbrengen. Doel is om op basis van vraagramingen aan te geven welk materieel beslag in de volgende kabinetsperiode op de overheidsmiddelen zal worden gelegd. Daarbij wordt gestreefd naar een volledige dekking van de quartaire voorzieningen.

Maten voor gemeenten 2006/2007

Gemeenten leveren een breed scala aan diensten op uiteenlopende gebieden, zoals burgerlijke stand, brandweer, wegenonderhoud, onderwijs, zorg, cultuur, enz. De rapportage die het SCP sedert 2001 elk jaar op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) opstelt, geeft – op landelijk niveau – een overzicht van de prestaties van gemeenten, en van de kosten die daarmee gemoeid zijn. Om meer transparantie te krijgen in de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten wil BZK een beter inzicht verwerven in de relatie tussen taken en middelen op gemeentelijk niveau.

Europese verkenning

CPB en SCP maken jaarlijks een Europese verkenning voor het ministerie van Buitenlandse zaken (BZ). De onderwerpen worden bepaald in overleg met het ministerie. De publieke opinie over Europa is een terugkerend onderwerp in de Europese verkenning. Als gevolg van het referendum over de Europese grondwet heeft de publieke opinie over Europa sterk aan actualiteitswaarde gewonnen.

3 Thema's voor onderzoek

Zoals in hoofdstuk 1 aangekondigd, bevat het werkprogramma een aantal thema's dat in de komende twee jaar zal worden verkend. De meeste thema's zijn maatschappelijke onderwerpen die hoog op de politieke agenda staan en een grote mate van maatschappelijke relevantie hebben. De thema's zijn niet echt nieuw – er wordt uiteraard voortgebouwd op eerder verricht onderzoek – maar het SCP verwacht op onderdelen interessante informatie en analyses te kunnen presenteren voor het publieke debat over de feitelijke en gewenste ontwikkeling van de samenleving en over de rol van de overheid. Naast deze studies waarin de maatschappelijke ontwikkelingen vooropstaan, blijft uiteraard de verzorgingsstaat met zijn publieke voorzieningen een belangrijk onderzoeksthema.

3.1 Het dagelijks leven in Nederland

De manier waarop mensen hun tijd besteden, biedt een informatief doorkijkje op de inrichting van het dagelijks leven. Dit doorkijkje zal het SCP de komende jaren vanuit een drietal invalshoeken inzetten. Een vergelijking van de tijdsbesteding door de jaren heen dient om eventuele veranderingen in het dagelijks leven van de Nederlandse bevolking in beeld te krijgen. Een vergelijking van de tijdsbesteding van diverse etnische groepen in de bevolking levert kennis op over verschillen en overeenkomsten in het dagelijks leven van die groepen. Een vergelijking met de tijdsbesteding in andere landen geeft, ten slotte, zicht op hoe de inrichting van het dagelijks leven in Nederland zich verhoudt tot die in ons omringende landen. Daarnaast zullen op basis van tijdsbestedingsgegevens enkele sectorspecifieke of thematische studies worden verricht.

Vernieuwing tijdsbestedingsonderzoek (TBO)

Om deze voornemens te realiseren is nieuw tijdsbestedingsonderzoek opgezet. Het Nederlands tijdsbestedingsonderzoek is uniek om de lengte van de tijdreeks, die teruggaat tot 1975.

Intussen is in Europa (onder auspiciën van Eurostat) een wijze van tijdsbestedingsonderzoek ontwikkeld en afgesproken die op een andere leest is geschoeid. De bestaande Nederlandse gegevens zijn daarmee niet te vergelijken. Plompverloren op de Europese richtlijn overstappen zou het einde van de Nederlandse tijdreeks betekenen; solitaire voortzetting van het onderzoek in aloude Nederlandse stijl zou internationale vergelijking van de Nederlandse situatie in de weg staan. Met steun van enkele ministeries, andere onderzoeksorganisaties en NWO zijn voldoende middelen bijeengebracht om naast de reguliere 2005-peiling ook een peiling te doen volgens de Europese specificaties. Dat opent verscheidene onderzoeksmogelijkheden. Ten eerste maakt die nieuwe peiling de eerder genoemde studie van de tijdsbesteding in

ons land in Europees vergelijkend perspectief mogelijk. Ten tweede bevat die peiling enkele nieuwe elementen, die aanvullende informatie over het dagelijks leven van de Nederlandse bevolking zullen opleveren. Zo komt de sociale context van de tijdsbesteding scherper in beeld, omvat de nieuwe peiling observaties gedurende het hele jaar en is de registratie van mobiliteit aangescherpt. Ten derde staat de dubbelmeting een koppeling van beide type metingen toe, waardoor de bestaande tijdreeks indirect alsnog in Europees perspectief kan worden geplaatst en waardoor de voors en tegens van beide methoden kunnen worden geanalyseerd ten einde in de toekomst een bereedere keuze voor het Nederlandse of het Europese onderzoeksontwerp te kunnen maken. Een eventuele keuze voor het Europese ontwerp betekent dan niet langer het einde van de Nederlandse tijdreeks.

Veranderingen en constanten in het dagelijks leven in Nederland

Sinds 1975 vervult het SCP een voortrekkersrol in een vijfjaarlijks tijdsbestedingsonderzoek onder de Nederlandse bevolking. In 2005 is een zevende peiling aan deze (inter)nationaal unieke tijdreeks toegevoegd. Op basis van die nieuwe peiling kan (opnieuw) worden gezien hoe de inrichting van het dagelijks leven zich heeft ontwikkeld. In de periode 1995-2000 was de toegenomen arbeidsparticipatie de grootste verandering en maakte het tijdsbestedingsonderzoek de gevolgen daarvan voor het leven van alledag zichtbaar. In 2006 verschijnt een studie die veranderingen en constanten tussen 2000 en 2005 beschrijft, mede in het licht van eerdere ontwikkelingen. Zo zal worden gezien of eerdere trends, zoals de toename van de arbeidsparticipatie, de groei van het aantal mensen dat betaald en onbetaald werk combineert (taakcombineerders) en de afname van de beschikbare vrije tijd in de eerste jaren van het nieuwe millennium zijn doorgezet, afgezwakt of versneld.

Het dagelijks leven van etnische groepen

Het reguliere tijdsbestedingsonderzoek biedt onvoldoende houvast voor uitspraken over verschillen en overeenkomsten in de inrichting van het dagelijks leven van de diverse etnische groepen in Nederland. De tijdsbesteding van die groepen was een blinde vlek. In de afgelopen jaren is er meer belangstelling gekomen voor informatie over de wijze waarop minderheden hun leven inrichten en voor de contacten die zij onderhouden met de Nederlandse samenleving. Met steun van diverse ministeries heeft het SCP daar specifiek veldwerk naar laten verrichten onder Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en autochtone stedelingen (*Leefsituatie Allochtone Stedelingen*). In 2006 verschijnt een studie naar de relatie tussen tijd en etniciteit, waarbij vergelijkenderwijs wordt ingegaan op de opvattingen over tijd, op de gewenste rolverdeling in huishoudens, op de behoefte aan kinderopvang, op de feitelijke tijdsbesteding aan betaald en onbetaald werk, op vrijwilligerswerk en op de vrijetijdsbesteding (cultuur, media, ICT, sport). De bevindingen worden afgezet tegen doelstellingen van integratiebeleid, van emancipatiebeleid en van sectoraal beleid (zoals cultuurbeleid, mediabeleid en sportbeleid).

Intensivering

Ten behoeve van het kabinet is in 2000 een poging gedaan de grote maatschappelijke ontwikkelingen in een aantal begrippen vast te leggen ('individualisering, informatisering, internationalisering, intensivering'). In de laatste tijd trekt juist het begrip *intensivering* de aandacht. Enerzijds verwijst dit naar de in de moderne samenleving steeds sterker levende wens naar een gevarieerd, afwisselend en welgevuld bestaan, anderzijds naar de toenemende waardering voor 'beleving' en het voelen van emoties. Dit uit zich in het bewust-zoeken van ervaringen en belevingen (drank, drugs, seks, dance-events, geweld, piekervaringen, enz.) en in het positief moraliseren van de eigen gevoelens als richtsnoer voor het eigen handelen, maar ook dat van anderen ('respect'). Het ministerie van OCW heeft het SCP gevraagd de verschillende aspecten van het concept intensivering in de vorm van een essay nader te bepalen in relatie tot het onderwijs.

Mobiliteit

Het SCP besteedt in zijn vaste onderzoeken (SSN en SCR) aandacht aan het mobiliteitsgedrag van mensen, in het bijzonder in de vrije tijd, en aan hun beweegredenen. Steeds weer blijkt hoe belangrijk daarin de auto is als vervoermiddel. De groei van het wagenpark en de problemen met betrekking tot het verplaatsingsgedrag en het parkeren van de auto zijn in toenemende mate kwesties waar mensen zich zorgen over maken. De groeiende files, het groeiend vrije-tijdsverkeer en de parkeerproblematiek in de steden in combinatie met het groeiende autobezit maken de (vrije-tijds)mobiliteit tot een maatschappelijk probleem. Om die reden heeft het SCP een programma ontwikkeld waarin het gedrag en de motieven van verschillende bevolkingsgroepen met betrekking tot hun mobiliteit in de vrije tijd worden onderzocht. Voor de uitvoering van dit onderzoeksprogramma is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Adviesdienst Verkeer en Vervoer. Daarnaast zijn met het ministerie van v&w gesprekken gaande over de invulling van de sociale en culturele dimensie van (vrije tijds) mobiliteit.

3.2 De toekomst van het emancipatieproces

In de laatste decennia van de vorige eeuw werd forse voortgang geboekt in het emancipatieproces, maar er zijn tekenen van stagnatie. De herverdeling van onbetaalde arbeid lijkt te stikken. Het aandeel mannen dat in deeltijd werkt, groeit nauwelijks, bij vrouwen wordt dit nog altijd groter. Het aandeel van vrouwen in hoge functies neemt gemiddeld gezien slechts mondjesmaat toe. En zo zijn er meer voorbeelden te noemen van stagnatie in de emancipatie, althans volgens de criteria die de vrouwenbeweging van de jaren zeventig heeft geformuleerd en die in de loop van de afgelopen decennia zijn geïntegreerd in het regeringsbeleid.

De steun voor emancipatieopinionies neemt hier en daar af. De druk om informele zorg te verrichten wordt opgevoerd. Het integreren van emancipatie in het reguliere beleid (gender mainstreaming) geniet weinig prioriteit. De aanwezigheid van (een

groeiend aandeel) etnische minderheden beïnvloedt de richting en mogelijk ook de uitkomsten van het emancipatieproces. Jonge generaties herkennen zich vaak niet in de roep van feministen dat er nog van alles mis is.

Anderzijds valt te verwachten dat de aandacht voor groei van de arbeidsdeelname van vrouwen in de komende jaren zal toenemen. Om de voorzieningen van de verzorgingsstaat te kunnen betalen en de gevolgen van de vergrijzing te kunnen opvangen worden vrouwen geprikkeld deel te nemen aan het arbeidsproces. Een belangrijke vraag is echter onder welke voorwaarden vrouwen meer zullen gaan werken. In de komende periode zullen verscheidene projecten worden gestart die inzicht zullen bieden in het verloop van het emancipatieproces en die een antwoord moeten bieden op de vraag naar de vorm en inhoud van het emancipatiebeleid in de komende jaren

Reflectie op emancipatiebeleid

Het SCP zal met steun van externe deskundigen de doelen van het emancipatiebeleid evalueren. Een bezinning op de doelen lijkt zinvol omdat deze in de afgelopen decennia vrijwel niet zijn veranderd. Is het niet eens tijd de vraag te stellen wat in de komende jaren eigenlijk onder emancipatie verstaan moet worden en welke overheidsinspanningen (nog) nodig zijn om de (bijgestelde) emancipatiedoelen te realiseren? Hoe verhouden de doelen van het kabinet zich met de wensen van de bevolking?

Verskillende thema's zullen worden belicht, zoals de definitie en indicatoren van emancipatie in algemene zin (zie hiervoor); vergelijking van Nederland met andere Europese landen; uitwerking van een visie op emancipatie op deelterreinen bijvoorbeeld arbeid, zorg en het anderhalfverdienersmodel; vrouwen aan de macht; seksuele zelfbeschikking en seksueel geweld. Ook valt te denken aan bijdragen over specifieke groepen (bijv. allochtone vrouwen, jonge vrouwen, laagopgeleide vrouwen, mannen).

Arbeidsparticipatie

Een specifiek thema in het kader van emancipatiebeleid is de bevordering van de arbeidsparticipatie, zowel in aantallen werkenden als het aantal gewerkte uren. Dat de arbeidsdeelname niet als vanzelf de goede kant op gaat, blijkt wel uit de bescheiden terugval in 2004. Hetzelfde geldt voor het aantal gewerkte uren. Desgevraagd zeggen vrouwen weliswaar dat zij onder bepaalde condities, bijvoorbeeld goede dagarrangementen, meer uren zouden willen werken (zie ook thema opvoedingsmilieus). Ook veel vrouwen zonder kinderen werken in deeltijd. Deze zogenoemde 'balanszoekers' streven naar een evenwicht tussen werk en vrije tijd, hetgeen in de praktijk een veertigurige werkweek uitsluit. Aan de hand van TBO-gegevens zal nader worden ingegaan op de grenzen en mogelijkheden van uitbreiding van de arbeidsduur van vrouwen.

Een belangrijk instrument om de arbeidsparticipatie van vrouwen met kinderen te verhogen is de buitenschoolse opvang. Het SCP start een verkennend onderzoek naar het (niet)gebruik van deze vorm van kinderopvang en naar de wensen van ouders terzake (zie thema opvoedingsmilieus).

De toekomst van gezinnen

Het gezinsleven is sterk veranderd in de afgelopen decennia. Niet alleen omdat er zoveel meer moeders zijn gaan werken, maar ook omdat de opvattingen over opvoeding zijn veranderd, het gemiddeld inkomen is gestegen, echtscheiding vaker voorkomt en het aandeel allochtonen sterk is toegenomen. Een aantal van deze trends zet zich ook in de komende jaren door. Beleid zal daar rekening mee moeten houden. In samenwerking met de Nederlandse Gezinsraad zal het SCP bezien welke veranderingen in het gezinsleven te verwachten zijn en wat de betekenis daarvan is op verschillende beleidsterreinen (kinderopvang/dagarrangementen, opvoedingsondersteuning, opvoedtaken van scholen, financiële ondersteuning van gezinnen, wonen enz.). Begin 2006 vindt er overleg plaats met verschillende ministeries over hun specifieke vraag naar informatie: welke gevolgen hebben de veranderingen in het gezinsleven op hun beleid? Op basis van de uitkomsten daarvan wordt een definitief projectvoorstel ontwikkeld en uitgevoerd (zie ook thema Opvoedingsmilieus § 3.4).

Positie homoseksuelen

Het emancipatieonderzoek van het SCP richt zich van oudsher op vrouwen. In de nieuwe werkprogrammaperiode zal echter ook de emancipatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen aandacht krijgen. Vergeleken met enkele decennia geleden is hun maatschappelijke positie duidelijk verbeterd. Met de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor homoseksuelen in april 2001 liep Nederland in de wereld voorop.

Tegelijkertijd zijn er zorgwekkende verschijnselen. Niet alleen komt het nog regelmatig voor dat homoseksuelen (met name mannen) in de publieke ruimte worden mishandeld. Maar ook negatieve uitingen ten opzichte van homoseksualiteit uit allochtone hoek, die door het toenemend aantal allochtonen steeds talrijker worden, leiden tot bezorgdheid. Een goed zicht op de maatschappelijke acceptatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen ontbreekt echter. Hoe is het heden ten dage gesteld met de houding van de bevolking ten aanzien van homoseksualiteit, en is er inderdaad sprake van afnemende acceptatie? Onderzoek op verzoek van de ministeries van vws, Defensie en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (szw) zal hierop licht werpen.

3.3 Integratie minderheden

De integratie van minderheden is een maatschappelijk vraagstuk dat naar verwachting hoog op de politieke agenda blijft staan en dat vele beleidsterreinen raakt. Het SCP zal aan dit onderwerp dan ook uitgebreid aandacht besteden, daarbij financieel gesteund door het ministerie van Justitie (Jus). In hoofdstuk 2 is reeds melding gemaakt van de voornemens rond de jaarrapportages Integratie minderheden. In aanvulling daarop zal het bureau op basis van recente databestanden aspecten van sociaal-culturele integratie uitdiepen. In het beleidsdebat blijkt voorts een grote behoefte te bestaan aan internationaal vergelijkende analyses om de Nederlandse

situatie in Europees perspectief te plaatsen en te leren van buitenlandse ervaringen. Overigens zal aan de positie van de minderheden ook aandacht worden besteed in andere onderzoeksthema's, zoals 'Het dagelijks leven in Nederland', 'Opvoedingsmilieus' en 'Leefsituatie en maatschappelijke achterstanden'.

Sociaal-culturele integratie en burgerschap

Om de kennis over sociaal-culturele integratie van de verschillende minderheidsgroepen te verdiepen wordt het concept sociaal-culturele integratie uitgewerkt en worden de verschillende dimensies ervan (sociaal, cultureel, religieus) empirisch verkend.

In aansluiting daarop wordt sociaal-culturele integratie in verband gebracht met de notie van burgerschap. Onderwerpen als maatschappelijke participatie (bijv. lidmaatschap verenigingen) en politieke participatie komen dan in het vizier. Ook kan hier worden gedacht aan mediagedrag als een indicatie voor de sociale afstand tussen verschillende etnische groepen. Met behulp van het door het SCP uitgevoerde onderzoek naar de leefsituatie en opvattingen van minderheden is het mogelijk al deze dimensies met elkaar in verband te brengen.

De opkomst en leefsituatie van de allochtone middenklasse

Etnische minderheden worden in het maatschappelijk debat voornamelijk geassocieerd met achterstanden, probleemgedrag en religieus conservatisme. Er is echter ook een andere kant: steeds meer allochtonen slagen wél in Nederland. Het aandeel minderheden met een baan op tenminste middelbaar functieniveau is onder de vier klassieke groepen sinds begin jaren negentig bijvoorbeeld verdubbeld. De tijd lijkt rijp voor een onderzoek onder maatschappelijk geslaagde allochtonen. Een eerste doel ervan is de omvang van deze groep te schetsen. Daarnaast is het de bedoeling de factoren in kaart te brengen die voor allochtonen van belang zijn voor het bereiken van een succesvolle maatschappelijke positie (zowel individuele als omgevingsfactoren).

Vooraf moet de vraag worden beantwoord, wanneer van 'succes' kan worden gesproken. Voor het minderhedenbeleid is met name de verworven positie op de arbeidsmarkt van belang. Dat stelt mensen immers in staat een eigen inkomen te verdienen en financieel onafhankelijk te zijn. We richten ons daarom op de arbeidsmarkt en definiëren een succesvolle positie als het uitoefenen van een beroep op minimaal middelbaar functieniveau. We kunnen dan eigenlijk spreken van de zogenoemde allochtone middenklasse.

Deze middenklasse wordt vergeleken met degenen zonder baan of met een baan op elementair of lager niveau. Waar mogelijk zoomen we daarnaast specifiek in op de meest succesvolle allochtonen, degenen met een baan op hoger of wetenschappelijk functieniveau.

Ten slotte zal aandacht worden besteed aan de leefsituatie van de allochtone middenklasse. In hoeverre wijkt deze leefsituatie af van minder succesvolle allochtonen? Gedacht kan hierbij worden aan de woonsituatie (zwarte vlucht), de onderwijspositie

van de kinderen, de maatschappelijke en politieke participatie, maar ook zal een relatie worden gelegd met sociaal-culturele integratie. Staan allochtonen die succesvol zijn op de Nederlandse arbeidsmarkt ook op geringere sociaal-culturele afstand van de Nederlandse samenleving?

3.4 Opvoedingsmilieus

De moderne samenleving stelt hoge eisen aan de jeugd. Tegelijkertijd zijn er vele risico's die de ontwikkeling van jeugdigen kunnen bedreigen. In het maatschappelijk debat over de jeugd worden in toenemende mate verwachtingen geuit omtrent het milieu en de infrastructuur waarin jeugdigen opgroeien en opgevoed worden. Er zou een 'gat in de pedagogische infrastructuur' zijn ontstaan. Niet alleen ouders, maar ook andere partijen worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid in de opvoeding. Er bestaat geen discussie over dat in de opvoeding ouders de primaire verantwoordelijkheid dragen. Wel wordt discussie gevoerd over de grenzen die aan dat primaat gesteld kunnen worden. Wanneer en onder welke omstandigheden mogen andere partijen ingrijpen indien ouders tekortschieten? Wat is de positie van de overheid hierbij? Wat is terzelfder tijd de positie van eventuele andere 'opvoeders', zoals scholen en opvanginstellingen, ten opzichte van de ouders? Moeten andere partijen een rol spelen in de opvoeding en hoe moet deze dan worden gezien? Wat dragen voorzieningen bij op het gebied van opvoedingsondersteuning? En hebben ouders daar behoefte aan en maken zij er gebruik van? En wat betekenen deze opvattingen over opvoedingsverantwoordelijkheden en -taken eigenlijk voor jeugdigen zelf?

Het milieu waarin jeugdigen opgroeien en opgevoed worden, staat centraal in het SCP-jeugdonderzoek voor de komende jaren. In aansluiting op recente discussies over maatschappelijke veranderingen die zouden hebben geleid tot een 'gat in de pedagogische infrastructuur', schetsen we een beeld van dit milieu, willen we zicht krijgen op ontwikkelingen en factoren die de kwaliteit van dit milieu beïnvloeden en op de (mogelijke) gevolgen daarvan voor jeugdigen zelf. Er zijn diverse vraagstellingen mogelijk. In overleg met enkele belanghebbenden, zoals de directie Jeugdbeleid van vws en de Commissaris jeugd- en jongerenbeleid, zullen nadere keuzes worden gemaakt.

Gezin en opvoeding

Ouders zijn primair verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Dat laat onverlet dat ook van andere actoren – scholen, jeugdgezondheidszorg, sociale omgeving, opvangvoorzieningen, vrijetijdsverenigingen – een bijdrage aan de opvoeding wordt verwacht. In het onderzoek zou de visie van ouders op hun eigen rol en de rol van de genoemde andere opvoedmilieus aan de orde kunnen komen. Zijn daarbij verschillen waar te nemen naar achtergrondkenmerken, zoals opleiding en etniciteit van ouders? Op welke wijze zoeken ouders hulp bij de opvoeding van hun kinderen? En hoe gaan hulpverleners om met ouders die serieuze opvoedproblemen hebben,

maar geen gebruik (willen) maken van hulpaanbod? Bezien moet worden op welke wijze empirisch onderzoek hiernaar het beste kan worden ingericht en hoeveel middelen hiervoor beschikbaar komen.

De school als opvoeder

Eén van de aspecten van de maatschappelijke taken van de school is de pedagogische opdracht. De aanduiding van de school als tweede opvoedmilieu suggereert dat de school de eerst aangewezen instantie is om ouders te ondersteunen in hun opvoedtaak. Maar hoe definiëren scholen zelf hun rol in de opvoeding eigenlijk? Zien zij voor zichzelf een taak in de overdracht van waarden en normen, in het bevorderen van goed burgerschap en in de opvang van kinderen? Hoe verhoudt deze rol zich tot die van de ouders? Hoe zien scholen de relatie met ouders? Hoe geven zij deze vorm? Zijn scholen bereid en voldoende toegerust om als tweede opvoedmilieu te fungeren? Ook de ontwikkelingen rondom de kinderopvang op scholen zullen vanuit deze zelfde vraagstelling worden gevolgd.

In dit onderzoek wordt voortgebouwd op bevindingen uit eerder SCP-onderzoek (*Ouders bij de les; Grenzen aan de maatschappelijke opdracht van de school*) en worden uiteraard verbanden gelegd naar het thema 'Nieuwe bestuurlijke verhoudingen in het funderend onderwijs'.

Buitenschoolse opvang

Op verzoek van SZW start het SCP een verkennend onderzoek naar het (niet-)gebruik van buitenschoolse opvang (bso). In de praktijk blijkt bso geen populaire oplossing voor de combinatie van arbeid en zorg. Er wordt relatief weinig gebruik van gemaakt en een groot deel van de moeders oordeelt negatief over deze vorm van opvang. Het onderzoek zal zich richten op de vraag welke factoren aan de vraagzijde het gebruik van bso bepalen en waarom de bso als opvangarrangement door veel ouders onaan-trekkelijk wordt gevonden, zeker in vergelijking met de kinderdagverblijven. Ook de opvattingen van kinderen worden hierbij betrokken.

Vervolgens komt de vraag aan de orde op welke wijze buitenschoolse opvangarrangementen beter kunnen worden afgestemd op de wensen van ouders en kinderen. In dit verband zijn de brede scholen en de hier en daar ontwikkelde dagarrangementen van belang. Het project levert informatie voor het kinderopvangbeleid en voor de discussie over de rol van de scholen als opvoedingsmilieus en over de mogelijke betekenis van alternatieve dagarrangementen. Het voorgenomen onderzoek zal voorts relevant kunnen zijn voor de uitvoering van de motie-Van Aartsen-Bos, volgens welke scholen verplicht worden hetzij voor- en naschoolse opvang aan te bieden tussen 7.30 en 18.30 uur, hetzij daarvoor faciliteiten te bieden aan andere partijen.

3.5 *Naar nieuwe bestuurlijke verhoudingen in het onderwijs*

De bestuurlijke verhoudingen in het onderwijs veranderen. De nieuwe besturingsfilosofie houdt in dat er meer beleidsruimte komt voor scholen en instellingen, maar

dat over de beleidskeuzes die vervolgens worden gemaakt wel rekenschap moet worden afgelegd, enerzijds aan de relevante partijen in de omgeving (horizontale verantwoording), en anderzijds, via toezicht op maat, aan de overheid (verticale verantwoording).

De gedachtevorming hierover is nog volop in ontwikkeling. In reactie op adviezen van de WRR, de SER en de Onderwijsraad zijn nieuwe elementen aan de besturingsfilosofie toegevoegd. In de in juli 2005 uitgebrachte beleidsnotitie *Governance: ruimte geven, verantwoording vragen en van elkaar leren* komen verschillende elementen samen.

Onderwijsinstellingen zijn organisaties met een maatschappelijke taak. De overheid geeft richting via wettelijke en financiële kaders en stelt in dat verband ook politieke en maatschappelijke prioriteiten. Schoolbesturen en de professionals in het onderwijs krijgen de ruimte om samen met de ouders en andere relevante partijen in hun omgeving naar oplossingen te zoeken voor maatschappelijke problemen die zich in de praktijk voordoen. Gedetailleerde regels zullen worden vervangen door een zorgplicht: een wettelijke gedragsnorm die instellingen ertoe verplicht zorg te betrachten voor een door de overheid bepaald publiek belang.

In de nieuwe besturingsfilosofie wordt uitgegaan van professionele lerende scholen en een betrokken maatschappelijke omgeving. Verondersteld wordt dat de betrokken partijen zich ook conform de vooronderstellingen van het beleid zullen gedragen. Dat is echter nog maar de vraag. Uit eerdere onderzoeken van het SCP blijkt bijvoorbeeld dat ouders met kinderen in het basis- en voortgezet onderwijs primair geïnteresseerd zijn in het wel en wee van hun eigen kind, maar nauwelijks een kritische rol vervullen ten opzichte van de school, en al helemaal niet ten aanzien van het beleid van het schoolbestuur (*Ouders bij de les*, 2002, *Ouders over opvoeding en onderwijs*, 2004). Over de opvattingen en gedragingen van andere relevante partijen binnen de school, zoals schoolbesturen en leraren, is nauwelijks iets bekend.

In het beroepsonderwijs en het hoger onderwijs is de bestuurlijke praktijk al wat verder uitgekristalliseerd dan in het primair en voortgezet onderwijs. Daar is inmiddels sprake van krachtige besturen. Die verkeren in een andere omgeving dan de basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs. Bedrijven en instellingen in de collectieve sector zijn hier belangrijke 'stakeholders', niet alleen als afnemers van schoolverlaters en afgestudeerden, maar in toenemende mate ook als leveranciers van stageplaatsen en leerarbeidsplaatsen. De verhoudingen tussen leren en werken en tussen onderwijs en bedrijfsleven zijn aan het verschuiven. De verantwoordelijkheidsverdeling tussen beide partijen is echter nog verre van helder.

Wat beweegt de schoolbesturen?

Schoolbesturen worden als bevoegd gezag als eerste aangesproken op hun zorg voor de publieke belangen die de overheid, via zorgplichten of anderszins, gewaarborgd wil zien.

In augustus 2005 publiceerde het SCP een verkenning over de *Grenzen aan de maat-*

schappelijke opdracht van de school. Uit die verkenning komt naar voren dat het gezinsvanzelfsprekend is dat scholen en schoolbesturen in staat en bereid zijn om een bijdrage te leveren aan bredere maatschappelijke doelen of publieke belangen. Er zijn schoolbesturen die van mening zijn dat de school van de ouders is, maar ook schoolbesturen die vinden dat de school van de samenleving is. In de opstelling van scholen en schoolbesturen ten opzichte van een bredere maatschappelijke opdracht kan een onderscheid worden gemaakt tussen onderwerpen waarmee scholen zich kunnen profileren, zoals sport, cultuur of buitenschoolse opvang, en de minder aantrekkelijke kanten van de maatschappelijke opdracht, zoals de zorg voor probleemleerlingen of het tegengaan van etnische of sociaal economische segregatie. Autonome en ondernemende schoolbesturen en scholen zijn niet per definitie geneigd verantwoordelijkheid te nemen voor publieke belangen die mogelijk ten koste gaan van de eigen marktpositie. Empirisch onderzoek naar de beweegredenen van schoolbesturen kan hier meer inzicht in verschaffen.

Wat bezielt de leraren?

Er is veel onderzoek naar arbeidsmarktontwikkelingen in het onderwijs, bijvoorbeeld naar de toekomstige vraag naar leraren, te verwachten tekorten en overschotten, werkdruk, en het imago van het leraarberoep. Over de vraag hoe de leraren zelf tegen hun beroep aankijken, is veel minder bekend. Wat zijn hun drijfveren, waardoor worden ze gemotiveerd of juist gefrustreerd? In hoeverre verschillen leraren in dit opzicht van elkaar, waaraan zijn die verschillen toe te schrijven, en vallen er wellicht verschillende typen leraren te onderscheiden?

In een eerste verkennend onderzoek worden maatschappijvisies en waardeoriëntaties van professionals in het onderwijs vergeleken met de opvattingen van hoog opgeleide (hbo/wo) werknemers in andere beroepssectoren (de zorgsector, de overheid en de zakelijke dienstverlening). Wat vinden onderwijsprofessionals belangrijk en hoe kijken ze tegen maatschappelijke ontwikkelingen en problemen aan? Trekt de onderwijssector een speciaal type professionals aan, en zo ja, hoe is dat type dan te karakteriseren?

Deze verkenning, op basis van een beknopte literatuurstudie en secundaire analyse van bestaande enquêtegegevens, zal in het voorjaar van 2006 gereed zijn.

Leraren in het voortgezet onderwijs denken verschillend over hun vak. Naast leraren die in de eerste plaats hun vakkennis willen overdragen, zijn er docenten die vooral willen bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling van hun leerlingen. De mate waarin docenten voldoening aan hun werk ontleen, verschilt eveneens. Dat kan samenhangen met kenmerken als leeftijd, ervaring of vakgebied, maar ook met de beroepsopvatting, met de condities waaronder gewerkt moet worden (grote klassen, moeilijke leerlingen, beloningsniveau), en met het beleid van en de verhoudingen binnen de school (tevredenheid met het management, de collega's en het bestuur). Ook de contacten met ouders en de waardering vanuit de samenleving kunnen

een rol spelen. Zijn leraren wel bereid en in staat om de rol te gaan spelen die in de nieuwe besturingsfilosofie van hen wordt verwacht? In dit verband is ook de opstelling van de vakorganisaties van belang. Voor deze studie moeten nieuwe data worden verzameld.

Combinaties van leren en werken.

In 2005 is gestart met een studie naar combinatievormen van leren en werken in het initieel onderwijs (zie hoofdstuk 4). Het rapport zal naar verwachting in het voorjaar van 2006 gereed zijn. De resultaten zullen worden benut voor dit thema.

Het bovenstaande programma is in samenhang met de nog lopende projecten (zie hoofdstuk 4) omvangrijk en vergt een additionele investering in de informatievoorziening. Het is bovendien van belang dat verschillende onderdelen in samenhang worden uitgevoerd. Omdat de capaciteit van het SCP voor een dergelijk project tekortschiet, heeft het bureau contact gezocht met het ministerie van OCW om te bezien op welke wijze het departement de uitvoering ervan zou kunnen ondersteunen.

3.6 Sociale veiligheid

De laatste jaren staat het waarborgen van een veilige samenleving hoog op de maatschappelijke en politieke agenda. Angst voor terroristische aanslagen is een recent fenomeen, angst voor rampen en misdaad van alle tijden. Gevoelens van onveiligheid onder de Nederlandse bevolking zijn in toenemende mate een bron van zorg geworden. Voedingsbodem voor die gevoelens van onveiligheid is niet alleen het onvoorspelbare moment waarop iets kan gebeuren en dat het onschuldige burgers treft, maar ook het besef dat het bijna onmogelijk is om het te voorkomen. De bevolking stelt hoge eisen aan de overheden in het waarborgen van haar veiligheid.

De term veiligheid is aan de orde wanneer het gaat om inbreuken op iemands leefsituatie of om gevaren en risico's die men kan lopen. Daarmee wordt veiligheid een breed begrip: overal dreigt gevaar, er zijn altijd wel risico's. In het publieke domein of thuis, in het openbaar vervoer of op de weg, met het voedsel, in en op het water, in het milieu, in de natuur, op het werk. Het SCP richt zich vooral op sociale veiligheid, dat wil zeggen de afwezigheid van bedreigingen als gevolg van misdrijven, overtredingen, ernstige overlast van de ene burger ten opzichte van de andere burger of van de ene groep burgers ten opzichte van andere (groepen) burgers (RMO 2004). In ons onderzoek staan centraal zowel objectieve veiligheid, als de beleving van de burger daarvan.

Nemen we de leefsituatie van de burger als vertrekpunt dan zijn de volgende vragen relevant: hoe veilig is die leefsituatie; welke factoren bepalen die veiligheid; welke bijdrage levert de overheid er aan en welke bijdrage de burger zelf; hoe beleeft de burger zijn veiligheid; wat is de relatie tussen zijn objectief vast te stellen veiligheid en zijn subjectieve veiligheid? In het komend werkprogramma zullen verschillende onderzoeken zich op dit terrein begeven.

Slachtofferschap

In de diverse periodieke rapportages over de leefsituatie rapporteert het SCP over de ontwikkeling van de criminaliteit en het slachtofferschap. In het verlengde hiervan heeft het bureau een verdiepende studie uitgevoerd naar slachtoffers van criminaliteit. Deze studie heeft als belangrijkste doel een *state of the art* te geven en zal begin 2006 verschijnen. Op basis van deze studie zullen vervolgprijekten worden uitgevoerd. Hierbij kan gedacht worden aan onderzoek naar herhaald slachtofferschap en aan onderzoek waarbij daders en slachtoffers met elkaar in verband worden gebracht. Het onderzoek naar de determinanten van onveiligheidsbeleving (zie hierna) is een vervolgprijekt dat al is gestart.

Determinanten onveiligheidsgevoelens

Op verzoek van de ministeries van BZK, Justitie en Verkeer en Waterstaat (v&w) zal een empirisch onderzoek worden verricht naar het ontstaan van onveiligheidsgevoelens en naar de wijze waarop die mogelijk kunnen worden beïnvloed. Het daarvoor ontwikkelde conceptuele model zal met behulp van bestaande data aan een eerste empirische toets worden onderworpen

Verdeling van veiligheid

Het SCP participeert in een project van De Balie over *Vrijheid, rechtvaardigheid en gelijkheid*, dat gefinancierd wordt door de ministeries van BZK, Justitie en vws alsmede de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB). Het SCP levert een bijdrage over de verdeling van veiligheid onder de Nederlandse bevolking.

Radicalisering en polarisatie

Het SCP is in gesprek met de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (Nctb) over de mogelijkheden van onderzoek naar de maatschappelijke gevolgen van radicaliseringstendenties en de dreiging van terroristische acties. De gedachte is dat radicaliseringstendenties kunnen leiden tot de verwijdering en groeiende tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen (polarisatie). In het bijzonder geldt dat voor de verhouding tussen autochtone en allochtone groepen. De vraag is hoe (groepen van) burgers hiermee omgaan c.q. hierop reageren. Welke gevolgen heeft de toenemende dreiging van terroristische acties voor de veiligheid en de beleving daarvan?

Op basis van de bestaande data zal een onderzoeksvoorstel worden ontwikkeld voor het Nctb.

Als inhoud denken we aan: (1) het in-kaart-brengen van de elkaars beeldvorming bij allochtonen en autochtonen; (2) relaties en contacten tussen autochtonen en allochtonen, en: (3) de gevolgen voor de veiligheid van de samenleving en de veiligheidsbeleving van mensen.

3.7 Fysieke en sociale ontwikkelingen in wijken

Er is veel bekend over de samenhang tussen fysieke maatregelen in een wijk – zoals

renovatie van huizen, het slopen ervan, het herinrichten van de publieke ruimte – en de sociale gevolgen ervan in termen van huishoudensamenstelling, leeftijdsopbouw, arbeid en opleiding en dergelijke. Veel minder is bekend over de onderlinge beïnvloeding en de richting van de causaliteit. Beleidsmakers vooronderstellen vaak dat de spiraal van sociale neergang en verloedering in een wijk doorbroken kan worden via fysieke maatregelen.

Waar binnen de wetenschap discussie woedt over het bestaan van ‘buurteffecten’ (d.w.z. maakt het voor de maatschappelijke ontwikkeling van individuen uit in welke buurt zij wonen?), is voor beleidsmakers vooral de bestuurbaarheid van de buurt relevant; voor hen is vaak de spreiding van sociale problemen (ook wel verdunning genoemd) een oplossing. Uit een oogpunt van effectiviteit van beleid is het daarom van belang inzicht te verwerven in de mechanismen die bepaalde effecten laten optreden wanneer mensen geconcentreerd samenwonen. Het SCP wil in de komende periode deze thematiek verder onderzoeken.

Op verzoek van het ministerie van VROM zal een eerste verkenning naar de werking van de desbetreffende mechanismen plaatsvinden. Bedoeling is om op basis van de daarmee verworven inzichten het onderzoek nader te specificeren en verder in te richten.

3.8 Leefsituatie en maatschappelijke achterstand

Het SCP besteedt in zijn beschrijvingen van de leefsituatie in Nederland veel aandacht aan maatschappelijke verdelingsvraagstukken en in het bijzonder aan de lagere sociaal-economische groepen en mensen met (fysieke en geestelijke) beperkingen. In hoofdstuk 2 is reeds melding gemaakt over de *Armoedemonitor* en de nieuwe *Rapportage Mensen met beperkingen*. In aanvulling op deze algemene rapportages zijn in dit werkprogramma verdiepingsstudies voorzien naar de positie van laagopgeleiden en naar sociale uitsluiting. Hiermee wordt aangesloten bij de lopende beleidsdiscussie.

Positie laag opgeleiden

Het SCP gaat een toekomstverkenning uitvoeren naar de positie van laagopgeleiden. Algemeen wordt verwacht dat de positie van lager opgeleiden in de kennissamenleving gedurende de komende jaren verder zal verslechteren. Hun opleidingskwalificaties passen steeds minder bij de snel veranderende arbeidsvraag. In een diensteneconomie moeten laag opgeleide jongeren over andere competenties beschikken dan laagopgeleide werknemers in de industrie of de landbouw. Die vereiste (veelal sociale) competenties krijgen jongeren met beperkte cognitieve capaciteiten van huis uit vaak niet mee. In het onderwijs neemt het aantal zorgleerlingen toe. Jaarlijks verlaat een omvangrijke groep jongeren het onderwijs zonder diploma of startkwalificatie.

Minister De Geus sprak in september 2005 de vrees uit dat Nederland over vijftien jaar twee miljoen kanslozen zal tellen. Doordat het laaggeschoolde werk uit Nederland verdwijnt, komen lager opgeleiden op steeds grotere achterstand. Er ontstaat

een harde kern van werklozen die moeilijk (structureel) aan het werk zullen geraken. Hun opleidingskwalificaties passen in steeds mindere mate bij de arbeidsvraag.

In de voorgenomen studie gaat het SCP na in hoeverre het geschetste toekomstperspectief reëel is. Daartoe worden vanuit verschillende invalshoeken de feitelijke ontwikkelingen, hun achtergronden en effecten beschreven en geanalyseerd. Is het zo dat in de nabije toekomst de lager opgeleiden structureel buiten het arbeidsproces komen te staan; raken laagopgeleiden, langdurig werklozen en uitkeringsgerechtigden uitgesloten van de samenleving en zijn daardoor tendensen in de richting van onderklassevorming denkbaar?

In het eerste deelonderzoek met als werktitel *Op weg naar de startkwalificatie*, dat in het vorige werkprogramma was opgenomen en inmiddels is gestart, wordt nagegaan welke trajecten jongeren doorlopen op weg naar de startkwalificatie. Op welke punten lopen jongeren als gevolg van onderwijsachterstanden of leerproblemen vast in hun schoolloopbaan? Op welk moment en met welke resultaten verlaten zij de school? Wat doen scholen en andere instanties om voortijdige uitval te voorkomen? Om hoeveel jongeren gaat het op dit moment en wat zijn de vooruitzichten voor de komende jaren?

Om de toekomstige positie van de laagopgeleiden op de arbeidsmarkt verder te verkennen kijken we naar *de positieverwerving van lager opgeleiden* en de veranderingen die zich daarin gedurende de laatste paar decennia hebben voorgedaan. Dus terugkijken om vooruit te kunnen zien. Daarbij komen de volgende thema's aan de orde:

- omvang, samenstelling en de veranderingen daarin van de categorie lager opgeleiden naar leeftijd, geslacht, etniciteit;
- te verwachten aard en omvang van laaggekwalificeerde banen en van de aard en omvang van lager opgeleiden en de discrepanties tussen de vraag- en aanbodontwikkelingen op de arbeidsmarkt;
- veranderingen door de tijd in kansen op werkloosheid, beroepsniveau en inkomenshoogte;
- overgangen van school naar werk, van de combinaties van werk en scholing (zowel bij overgang van school naar werk als gedurende de loopbaan) en de effecten van een matige start (werkloosheid, flexibel dienstverband) voor de verdere loopbaan;
- beleid: wat doet het beleid en wat werkt en wat zou beter kunnen?

Leefsituatie en sociale uitsluiting

Het SCP voert periodiek een algemeen leefsituatieonderzoek uit onder de Nederlandse bevolking op grond waarvan een beeld (in de tijd) kan worden gegeven van de leefsituatie van de bevolking en van verschillende groepen daarbinnen, zoals laagopgeleiden en werklozen. Daarnaast is het bureau voornemens specifiek onderzoek te doen naar verschillende aspecten van de leefsituatie van werkenden, werklozen

en arbeidsongeschikten. In 1998 is hierover gerapporteerd in de SCP-publicatie *Een bestaan zonder baan*. In het vorige werkprogramma was reeds aangekondigd dat deze dataverzameling moet worden geactualiseerd. Dat is met de vele recente herzieningen in de sociale zekerheid (ABW, WW, WAO, pre-pensioen, levensloop) inmiddels nog urgenter geworden. De tijdreeks bevat unieke mogelijkheden om over een lange termijn na te gaan hoe demografische veranderingen, sociaal-economische trends en beleidsingrepen de leefsituatie van verschillende groepen uitkeringsontvangers hebben beïnvloed.

Naast replicatie van de leefsituatie biedt deze dataverzameling tevens de mogelijkheid om enkele nieuwe, maar wel aan de leefsituatie gelieerde, onderwerpen toe te voegen. Zo zal er aandacht zijn voor het thema sociale uitsluiting, waarbij wordt voortgebouwd op de studie die door het SCP in 2004 is gepubliceerd. De financiële middelen voor deze dataverzameling moeten extern worden verworven.

3.9 Mensen met beperkingen

Het SCP onderzoekt regelmatig de leefsituatie van mensen met fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen. Onderzoek naar de wijze waarop mensen met beperkingen hun verzorgingsproblemen oplossen, zou een uitbreiding van de onderzoeksvraag zijn. In die vraagstelling zijn wonen, zorg en welzijn relevant; ook de gesubsidieerde voorzieningen en particuliere en informele hulp zullen daarin aandacht moeten krijgen.

Drie belangrijke trends in de ondersteuning van mensen met beperkingen beïnvloeden de uitwerking van het thema. In de eerste plaats de zogenoemde vermaatschappelijking: het extramuraliseren van tehuisbewoners met het doel hen liefst volledig op te nemen in de normale woon/werk/leefomgeving. In de tweede plaats is de herziening van het stelsel van ondersteunende en compenserende voorzieningen via invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) van belang. Tenslotte is er het kabinetsbeleid om meer over te laten aan de eigen verantwoordelijkheid van de burgers: de maatregelen die daar het gevolg van zijn, hebben hun uitwerking op de steun die binnen sociale netwerken wordt verleend.

Om dit thema in te vullen zijn verschillende onderzoeksprojecten voorzien.

Vermaatschappelijking in de GGZ en in de zorg voor verstandelijk gehandicapten

Momenteel voert het SCP een (voor)onderzoek 'Leefsituatie van verstandelijk gehandicapten en GGZ-cliënten' uit, met onder meer als doel zicht te krijgen op de vermaatschappelijking van grote groepen cliënten. Behalve een schets van het leven voor en na extramuralisering levert zulk onderzoek een beeld van de winst of het verlies bij participatie en van de knelpunten bij de uitvoering. Voorts identificeert het groepen die op meer traditionele vormen van opvang aangewezen zullen blijven.

In 2006 wordt, met steun van VWS, een hoofdonderzoek gestart dat vooralsnog beperkt blijft tot de regio's West-Brabant en Zeeland. Bij welslagen van het regionale onderzoek acht het SCP een landelijk representatief onderzoek noodzakelijk, onder

meer om vraagmodellen te kunnen opstellen en op basis hiervan te adviseren over de budgetallocatie.

Onderzoek 'Wonen, zorg en welzijn'

Op verzoek van de Directie verpleging, verzorging en ouderenbeleid (vws) voert het SCP momenteel het onderzoek Wonen, zorg, welzijn (wzw) uit. In dit onderzoek wordt bij drieduizend personen met matige tot ernstige fysieke beperkingen de potentiële vraag gepeild naar voorzieningen, de feitelijke vraag naar die voorzieningen en het gebruik ervan. De voorzieningen waarom het gaat, zijn: de AWBZ-zorg aan huis, de speciale woonvoorzieningen en de diensten die krachtens de wvg of de Welzijnswet aan burgers met beperkingen worden aangeboden. Op verzoek van het ministerie van vws is het onderzoek zo ingericht dat het als landelijke nulmeting voor een eventuele evaluatie van enkele taakgebieden uit de wmo kan dienen.

Kwaliteit van leven van mensen met langdurige lichamelijke beperkingen

Naast onderzoeken die de leefsituatie van mensen met beperkingen beschrijven, wil het SCP meer weten over de factoren die de kwaliteit van leven van mensen met beperkingen bepalen. Uit divers onderzoek blijkt dat deze kwaliteit van leven significant slechter is dan van mensen zonder beperkingen. Op het lichamelijke vlak kunnen ze als gevolg van de beperkingen veel slechter hun dagelijkse taken uitvoeren, hebben veel meer pijn en voelen zich ongezonder dan mensen zonder beperkingen. Op het geestelijke vlak zijn de verschillen in sociaal functioneren groot. Mensen met langdurige lichamelijke beperkingen voelen zich sterk belemmerd in hun sociale activiteiten. In dit onderzoek wordt niet alleen gekeken naar medische kenmerken, maar ook de invloed van de sociaal-economische positie en de competenties van mensen met langdurige lichamelijke beperkingen worden in beschouwing genomen. De achterliggende gedachte is dat mensen met beperkingen niet alleen gebaat zijn bij een goede gezondheidszorg, maar ook publieke sociale voorzieningen behoeven om een redelijk kwaliteit van leven te bereiken.

Sociale en culturele determinanten van gezondheid en gebruik van zorg

Veel Nederlanders leven ongezond, terwijl ze op de hoogte zijn van de risico's die zij lopen. Doordat velen deze risico's negeren, is de gezondheidstoestand van de bevolking minder goed dan deze zou kunnen zijn, met onnodige ziekten en vermijdbare medische consumptie tot gevolg. Tegelijkertijd blijkt dat niet iedereen die verschijnselen van ziekte vertoont daarvoor medische zorg inroept, althans: er zijn bij bevolkingsgroepen in elk geval grote verschillen in medische consumptie.

Beide verschijnselen kunnen voor een deel worden toegeschreven aan cultuurkenmerken. Dat blijkt ook als men het gezondheidsgedrag en de medische consumptie van Nederlanders vergelijkt met die van andere EU-burgers.

Het SCP heeft de genoemde verschijnselen de afgelopen jaren al enkele keren verkend; het voornemen is daarmee door te gaan. Zo zal het onderwerp 'gebruik van geneesmiddelen' verder worden verdiept met behulp van het European Social Survey

(ESS), waaraan het SCP heeft deelgenomen. Dit project stond reeds in het vorige werkprogramma vermeld, maar de data zijn pas eind 2005 beschikbaar gekomen. De data zullen, in samenwerking met onderzoekers uit Denemarken, Groot-Brittannië en Polen, worden geanalyseerd; het verslag daarvan zal eind 2006 verschijnen.

Ander onderzoek dat binnen dit thema past, wordt verricht in het kader van de ontwikkeling van vraagmodellen voor de care; het staat daar deels ook vermeld.

3.10 Quartaire sector

Het onderzoek op dit gebied heeft twee zwaartepunten, namelijk de beschrijving van de productie en kosten van de quartaire sector en het opstellen van vraagramingen.

Zoals in hoofdstuk 2 aangekondigd, zal het SCP in 2006 een nieuwe editie van de *Rapportage quartaire sector* en *Het Memorandum Quartaire sector* uitbrengen. De rapporten geven inzicht in de productie, kosten en productiviteit van de collectief gefinancierde dienstverlening. In de komende jaren gaat het SCP investeren in een verbeterde kwaliteitsmeting. Dit is noodzakelijk om een goed beeld te kunnen geven van de productiviteit.

Bij de ontwikkeling van vraagmodellen staat het perspectief van de burger voorop: welke vraag oefent hij uit en in welke mate voorziet de quartaire sector in deze vraag. De vraag naar diensten wordt vertaald in kosten en het beslag op de collectieve middelen. Hiervoor zijn kostenmodellen ontwikkeld, die de relatie aangeven tussen de productie en de inzet van middelen. De ramingen vormen het integratiekader van vraagmodellen en kostenmodellen. De modellen bieden – in de vorm van simulaties – ook mogelijkheden voor ex-ante evaluatie van het beleid. De uitgaven van de overheid kunnen ook aan burgers worden toegerekend; zo ontstaat het ‘profijt van de overheid’.

De afgelopen jaren heeft het bureau *vraagmodellen* ontwikkeld voor *verzorging en verpleging*, *verstandelijk gehandicapten*, *woondiensten* (op komst) en *kinderopvang* (op komst). Daarnaast bestaan al vraagmodellen voor veiligheid (Wetenschappelijk Onderzoek- en documentatiecentrum- WODC), onderwijs (OC&W) en *Zorg-cure* (CPB), die in beginsel geschikt zijn om de vraag naar de betrokken diensten in beeld te brengen. Hiermee is een nagenoeg sectorbrede dekking gerealiseerd van alle belangrijke quartaire diensten. Hier en daar vinden nog invullingen plaats (rechtsbijstand) of zullen nog invullingen plaatsvinden (deeltijdonderwijs, aangiften door slachtoffers). Deze werkzaamheden worden in de komende twee jaar voortgezet. In de zorgsector is daarnaast een intensivering nodig om de bestaande modellen te actualiseren en uit te breiden.

Ook overweegt het SCP om een verkenning uit voeren naar vraagmodellen voor de jeugdzorg. Het veld heeft hieraan behoefte om een meerjarenbeleid te kunnen ontwikkelen. Met de ministeries van vws en Justitie vindt hierover nader overleg plaats.

De mate waarin modellen kunnen worden geactualiseerd en voor deeltereinen nieuwe modellen kunnen worden ontwikkeld, is mede afhankelijk van de steun die de betrokken departementen bieden.

Kwaliteit

De kwaliteit van een quartaire dienst dient onderdeel uit te maken van de productindicator (zowel vanuit de vraag als vanuit het aanbod). Dit is een belangrijk vraagstuk omdat niet-gemeten, maar wél relevante kwaliteit misleidende uitkomsten kan geven over de prestaties van de quartaire sector. Kwaliteit is een moeilijk te definiëren begrip. Het heeft betrekking op de kenmerken van het product in relatie tot de gestelde eisen van de afnemers. Daarnaast is proceskwaliteit relevant. Relevante vragen zijn: voldoet het proces aan overeengekomen standaarden en protocollen; is het personeel adequaat opgeleid; zijn de materiële condities voor dienstverlening op orde, enzovoort. Voorts is het gebruikersperspectief relevant: wat is het oordeel van de gebruikers over de dienstverlening; hoe is het gesteld met de betaalbaarheid en toegankelijkheid; hoe worden zij bejegend? Ten slotte is de maatschappelijke kwaliteit van belang: worden de door de overheid gestelde doelen gehaald, zijn er ongewenste neveneffecten enzovoort. Veel relevante aspecten van kwaliteit zijn in de praktijk echter moeilijk meetbaar, zoals de bejegening van patiënten of de correctheid van medische handelingen.

Nader onderzoek moet aan het licht brengen welke secundaire bronnen (inspectierapporten, gebruikersonderzoek) het SCP ter beschikking staan en waar verbetering van de informatievoorziening mogelijk is. Op basis van deze verkenning zal bezien worden in welke mate het bureau de kwaliteit van de voorzieningen in zijn verschillende rapportages kan betrekken. In eerste instantie zal daarbij de nadruk vooral op productkwaliteit liggen.

Publieke opinie en gebruikersperspectief

Omdat de subjectieve aspecten van kwaliteit in de quartaire sector een steeds belangrijker rol lijken te spelen, zal in elk geval worden verdergegaan met de ontwikkeling van dit type onderzoek. Gegevens hierover zullen deel uitmaken van de set prestatie-indicatoren. Het betreft zowel generieke oordelen (van gebruikers en niet-gebruikers) als cliëntbeoordelingen. Het bureau zal daarvoor het bestaande onderzoeksinstrumentarium, zoals de enquête naar de kwaliteit die ten grondslag heeft gelegen aan het SCR 2002 (*De kwaliteit van de quartaire sector*), herhalen, verbeteren en differentiëren naar gebruikers van voorzieningen. Deels is dat gedaan voor de sector onderwijs (*Ouders over opvoeding en onderwijs*) en voor de kinderopvang, maar nog niet systematisch en voor de gehele quartaire sector.

Actualiseren vraagmodellen verpleging en verzorging

Een belangrijke taak in de komende twee jaar is het verder ontwikkelen, onderhouden en actualiseren van de bestaande vraagmodellen. Deze werkzaamheden zijn er niet alleen op gericht zo actueel mogelijke ramingen op te stellen, maar beogen ook

beleidssimulaties mogelijk te maken van ingrijpende beleidsopties en -wijzigingen.

Over het model verpleging en verzorging zijn al enkele gesprekken met vertegenwoordigers van vws gevoerd. Daarin is geconstateerd dat het ontwikkelde model zeer bruikbaar lijkt, maar er toch redenen zijn om het model op korte termijn verder te ontwikkelen. Allereerst omdat het model is gebaseerd op gegevens uit 1999 en 2000, gegevens die als verouderd moeten worden beschouwd omdat er na deze jaren veel veranderd is. En ook omdat het model uitbreiding en meer diepgang verdient; recent verzamelde gegevens maken dat ook mogelijk. Een derde reden is dat de tijdhorizon (nu 2020) zou moeten worden verlegd naar een later tijdstip waarop meer effect van de vergrijzing merkbaar wordt.

Om de modellen op de aangegeven wijze te vernieuwen zijn recente microdata nodig. Voor de thuiswonende bevolking geeft dit weinig problemen; ook voor instellingsbewoners zijn nieuwe data verzameld, waarvoor vws (DVVO) financiering heeft verzorgd.

Daarnaast zijn gegevens nodig over de indicatiestelling. Over de levering van data zijn nog geen definitieve afspraken gemaakt. Het invoeren van een uniek zorgregistratienummer, dat kan zorgen voor longitudinale cliëntvolgende informatie, zal tot een wezenlijke verbetering van de informatie en daarmee van het model leiden.

Model verstandelijk gehandicapten

Onlangs is een model verstandelijk gehandicapten gerealiseerd. Ook dit model moet verder worden uitgewerkt; een eerste gesprek hierover met de Directie gehandicaptenbeleid heeft plaatsgevonden. Belangrijke toevoeging is dat de potentiële vraag naar zorg voor verstandelijk gehandicapten aan het model wordt toegevoegd. Daarvoor is behoefteonderzoek onder de doelgroep nodig. Mogelijk kan het panel verstandelijk gehandicapten van het NIVEL hierin voorzien. Het SCP heeft toegang tot dit panel, maar aan de dataverzameling zijn vanzelfsprekend kosten verbonden.

Model langdurige GGZ

Enige jaren geleden heeft het SCP een bescheiden verklaringsmodel 'Gebruik van GGZ' opgesteld; dit model is thans verouderd. Ontwikkeling van een nieuw model kent twee complicaties. Er zijn geen gegevens voorhanden over de levensomstandigheden van mensen uit deze doelgroep en over hun behoeften aan voorzieningen op het terrein van zorg, wonen en welzijn. Bovendien is de categorie erg verweven met een andere: de doelgroep van opvangvoorzieningen (dak- en thuislozen, verslaafden, verkommerden en verloederden). Onderzoek onder deze bevolkingsgroep is mogelijk gebleken, maar kostbaar omdat het lastig uitvoerbaar is.

Overige sectoren

Op de gebieden veiligheid en onderwijs heeft het SCP geen eigen vraagmodellen in huis en is het bureau afhankelijk van externe beheerders. Op het gebied van veiligheid heeft het WODC het 'vraagmodel' Jukebox overgenomen en verder ontwikkeld. Er is een adviescommissie geïnstalleerd, waarin het SCP, CPB en het ministerie van

Justitie vertegenwoordigd zijn, alsmede de wetenschappelijke wereld. Het SCP zal voor het criminaliteitsgedeelte van het model voor de strafrechtelijke keten – wat betreft de desaggregatie naar regio van de productiestructuur van politie en justitie – het voortouw nemen.

Het onderwijsmodel van OCW is een stroommodel, overigens oorspronkelijk mede ontwikkeld door het SCP, waarin nauwelijks maatschappelijke exogenen voorkomen. In dat opzicht is het betrekkelijk technisch en extrapolatief. Het kan aan verklaringskracht winnen wanneer ook sociale, culturele en economische factoren in de analyse worden betrokken, zoals bepleit in de SCP-publicatie *Trends in onderwijsdeelname; van analyse tot prognose*. Hier lijkt nog wel een taak voor het SCP weggelegd.

Het SCP heeft inmiddels een vraagmodel Woondiensten ontwikkeld, dat februari 2006 zal worden gepubliceerd. Het is een vraagmodel dat zal worden uitgebreid tot een vraag-aanbodmodel, waarin ook het woningaanbod en de prijsvorming worden gemodelleerd. Er vindt overleg plaats met het CPB, dat de huisvestingsmarkt modelleert, om de werkzaamheden op elkaar af te stemmen.

Kostenmodellen

Een laatste belangrijke activiteit zal de koppeling van het benodigde aanbod (personeel) en de daarbij horende kosten aan de vraaggraming zijn. Daarvoor is het nodig dat de vraag- en de kostenmodellen uitgaan van dezelfde productindicatoren. Hierdoor kan aan de vraagontwikkeling ook een schatting van de kostenontwikkeling worden gekoppeld, hetgeen de praktische bruikbaarheid van de modellen vergroot.

Marktwerking

In het verlengde van de activiteiten rond de vraag naar quartaire diensten is het SCP voornemens om de gevolgen van de marktwerking op het gebied van toegankelijkheid en betaalbaarheid te onderzoeken.

Op dit moment beperkt het onderzoek naar marktwerking zich tot de betekenis die demografische, sociale en economische factoren (prijzen, inkomens) spelen in de verschillende vraagmodellen. Het gaat daarbij uiteraard steeds om het perspectief van de vrager: welke keuzen maakt deze op grond van de verschillende restricties, waaronder prijs en inkomen.

De huidige ontwikkelingen in het beleid gaan steeds meer richting marktwerking (stelsels) en keuzevrijheid (consumenten). Een regelmatig terugkerend thema bij keuzevrijheid vanuit de consument bezien is de transparantie van de markt en de belasting van de consument die nu zelf keuzes moet maken.

Belangrijke ontwikkelingen spelen zich momenteel af bij de kinderopvang, zorgvoorzieningen en de zorgverzekeringen. Bij de kinderopvang kunnen de metingen bij gebruikers in 2004 en 2005 aanwijzingen geven over de verschillen die het gevolg zijn van de overgang van een strikt gereguleerde markt naar een meer geliberaliseerde markt. Wat betreft de ontwikkelingen in de zorg kan nagegaan worden wat

de gevolgen zijn voor de consument van een persoonsgebonden budget ten opzichte van een benadering gericht op zorg in natura. Op het gebied van de zorgverzekeringen kan onderzoek worden gedaan naar pakketkeuzes (in de aanvullende sfeer) en de keuze van eigen risico's. Onderzoek naar de invloed van eigen bijdragen op het gebruik van voorzieningen is eveneens voorzien.

Het bureau verwacht dat de analyses kunnen bijdragen aan een ordentelijk publiek debat over bijvoorbeeld het nieuwe zorgstelsel en de kinderopvang.

3.11 *Civil Society*

De afgelopen vijftien jaar is 'civil society' in Nederland een belangrijk begrip geworden in het politieke en wetenschappelijke denken over (gebrek aan) sociale samenhang en maatschappelijke en politieke betrokkenheid. Empirisch opgevat omvat de civil society uiteenlopende vrijwillige associaties en vrijwillige individuele inzet buiten de privé-sfeer. Te denken is aan lokaal verenigingsleven en vrijwilligerswerk, Kerken, grote ideële donateurorganisaties en gevestigde belangengroepen, aan politieke activiteiten van individuen en ook aan tijdelijke en kleinschalige initiatieven om gemeenschappelijke problemen aan te pakken of om in zorgbehoeften te voorzien. Was de term in de jaren negentig in ons land vooral een modern synoniem voor maatschappelijk middenveld, tegenwoordig lijkt hij vooral in beleidskringen populair als aanduiding van een maatschappij waarin de overheid een kleinere rol vervult en de mensen meer voor zichzelf en uit zichzelf ook voor hun naasten zorgen.

Een belangrijk onderwerp in het huidige beleidsdenken over de civil society in Nederland is de rol van de samenleving in het bevorderen van de maatschappelijke participatie door mensen met beperkingen. In het onderzoek van het SCP op het terrein van de civil society zal daarom ook aandacht worden besteed aan de manier waarop (groepen in) de samenleving mensen met beperkingen ondersteunen en stimuleren aan het 'maatschappelijk verkeer' deel te nemen. Dit zal met name gebeuren in het door de onderzoeksgroepen Participatie & Bestuur en Zorg uit te voeren onderzoek naar de manier waarop en de voorwaarden waaronder mensen met beperkingen aan de samenleving kunnen deelnemen.

Het SCP zal op het terrein van de Civil Society de trendstudies continueren en daarnaast enkele specifieke onderzoeken entameren, zo mogelijk in samenwerking met derden.

Nederlandse trends in internationaal perspectief

Om Nederland in internationaal perspectief te evalueren worden ten behoeve van reguliere SCP-rapporten en externe publicaties de sociale en politieke participatietrends in Nederland gevolgd (lidmaatschappen, donateurschappen, vrijwilligerswerk, politieke activiteiten, zo mogelijk meer aandacht voor meer informele vormen).

De ontwikkelingen in Nederland zullen in internationaal vergelijkend perspectief worden geplaatst. Met die doelstelling participeert het SCP in enkele internationale

netwerken. Zo worden de gegevens ten behoeve van het Johns Hopkins *Comparative nonprofit sector project* geactualiseerd en is het SCP samen met de Universiteit van Tilburg deelnemer aan het EU Network of excellence 'Civil society and new forms of governance in Europe' (CINEFOGO). Onderwerpen in 2006-2007 zijn: verschillen in de nationale discussies over de civil society, ontwikkelingen in vrijwilligerswerk en de rol van de 'derde sector' in de collectieve dienstverlening. Ook het European Social Survey is hiervoor relevant (zie hoofdstuk 4).

Sinds 1994 brengt het SCP ontwikkelingen binnen grote landelijke maatschappelijke organisaties in kaart op basis van een database die wordt gevuld met administratieve gegevens van de betreffende organisaties en beperkt aanvullend onderzoek. Op een of meer nog te bepalen aspecten zal de komende twee jaar extra informatie worden verzameld voor een afzonderlijke publicatie of een bijdrage aan een groter SCP-rapport. Te denken valt aan manifestaties en effecten van gelijktijdige Europeanisering en decentralisatie, die op allerlei terreinen lijken op te treden.

Religie

Het SCP publiceert regelmatig over veranderingen binnen kerkgenootschappen en in levensbeschouwingen. Ook in de periode 2006-2007 zal op verschillende manieren aandacht geschonken worden aan levensbeschouwelijke ontwikkelingen. Vanuit het perspectief van de civil society blijft een periodieke actualisering van gegevens over de Kerken en traditionele levensbeschouwelijke organisatievormen belangrijk. Om recht te doen aan de actualiteit, de pluriforme hedendaagse situatie en de leefwereld van jonge generaties zal daarnaast de komende jaren het accent wat meer verlegd worden naar onderwerpen als migrantenkerken, de verbreiding van diffusere vormen van spiritualiteit en de behoefte aan nieuwe rituelen. De repercussies op het maatschappelijk engagement van mensen staan daarbij centraal.

Er is voorts overleg met de WRR over een bijdrage aan een boek over religie in de publieke ruimte en de rol van de overheid.

Civil society en vrijwilligerswerk

Deze al in 1994 gestarte publicatiereeks wordt in 2006 afgesloten met deel vijf, waarin bijdragen worden verzameld over onder andere de aard en omvang van de Nederlandse civil society in Europees perspectief, de levensbeschouwelijke bronnen van sociale en politieke activiteiten en het verenigingslidmaatschap en vrijwilligerswerk van etnische minderheden.

Vrijwilligerswerk en informele hulp.

Over de (georganiseerde) vrijwillige ondersteuning van informele hulp is nog weinig bekend. In het verlengde van recente SCP-publicaties over informele hulp en over vrijwilligerswerk wordt op het ogenblik een opzet uitgewerkt voor een onderzoek naar de huidige betekenis van vrijwilligerswerk voor de informele hulp en de mogelijke en gewenste betekenis in de toekomst. Naast een binnenlandse inventarisatie van relevante activiteiten zal er beperkt internationaal onderzoek naar interessante

praktijken en beleidsvoornemens plaatsvinden. Geprobeerd zal worden op basis van kwalitatief en kwantitatief onderzoek onder experts een vooruitblik te geven.

Vrijwilligerswerk en levensloop.

Om de trends in het vrijwilligerswerk beter te interpreteren en de toekomstige ontwikkelingen in te schatten, is het gewenst de consequenties van sociaaldemografische ontwikkelingen voor het vrijwilligerswerk in kaart te brengen. Het gaat om een aantal ontwikkelingen dat wel is gekarakteriseerd als 'van standaardbiografie naar keuzebiografie'.

Het is de bedoeling om zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens te analyseren; de kwantitatieve worden voornamelijk ontleend aan het nieuwste TBO. Het bureau voert overleg met vws om te bezien op welke wijze dit onderzoek kan worden ingepast in het onderzoeksprogramma van het departement.

3.12 Publieke opinie en politiek

De publieke opinie over politiek in het algemeen en de diverse onderwerpen die voor het overheidsbeleid relevant zijn, is een thema waarover het SCP regelmatig rapporteert in SCR en SSN en in specifieke publicaties. In het verlengde hiervan zal ook in de komende jaren over enkele specifieke onderwerpen, zoals politieke onvrede en politiek vertrouwen, worden gerapporteerd. De feitelijke invulling van dit thema zal mede afhankelijk zijn van het overleg dat het SCP voert met de Rijksvoorlichtingsdienst om een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de *Belevingsmonitor rijksoverheid*.

Culturele veranderingen

Culturele veranderingen is een continue aandachtsgebied van het SCP, min of meer samenvallend met rapportages op basis van de gelijknamige bevolkingsenquêtes (CV), die sinds 1975 jaarlijks of tweejaarlijks zijn gehouden. In de afgelopen jaren is er veel gerapporteerd over politiek, overheid en beleidsvoorkeuren. Het streven is om in de CV-enquête van 2006 een aantal oudere vragen op andere terreinen te herhalen ten behoeve van een rapport over veranderingen in de cultuur en moraal. Over de onderwerpkeuze en aanpak is nog geen beslissing genomen. De komende tijd zal ook gekeken worden naar de relatie tussen de CV-enquêtes en andere bevolkingsenquêtes en naar de mogelijkheden om aanvullend met behulp van focusgroepen of individuele open interviews culturele veranderingen te volgen.

Houdingen

In de planperiode zal worden gewerkt aan het ontwikkelen van attitude-indicatoren waarmee landen vergeleken kunnen worden en ontwikkelingen in de tijd kunnen worden gevolgd. Deze indicatoren liggen op uiteenlopende terreinen als gepercipieerde onveiligheid, vertrouwen in de politiek en instellingen, vrijwilligerswerk, sociale mobiliteit, welzijn en sociale cohesie. De ontwikkeling van attitude-indicato-

ren maakt deel uit van het project *European Social Survey Infrastructure - Improving Social Measurement in Europe 2006-2010*, dat wordt gefinancierd door de Europese Commissie. Het SCP werkt in dit project samen met het Centre for Comparative Social Surveys, City University in Londen en een groot aantal internationale experts. De onderliggende gegevens zijn afkomstig uit het European Social Survey.

Media en politiek

Dit onderwerp zal het SCP in eerste instantie verkennen op basis van nieuwe gegevens over mediagedrag, die via het TBO beschikbaar zullen komen. De vraagstelling zal zich richten op de relatie tussen politieke houdingen, met name politiek cynisme, en het mediagedrag. Wanneer het SCP de opdracht krijgt de Rijksbelevingsmonitor verder te ontwikkelen en op basis hiervan te rapporteren over politieke houdingen en gedragingen, zal het project mogelijk in dit bredere kader worden geplaatst.

Ongekende burger

Het SCP zal in aansluiting op het project over politieke onvrede (zie hoofdstuk 4) en een inmiddels gereed gekomen historiserend essay over Hazes en Fortuyn naar verwachting een bijdrage leveren aan het programma 'de ongekende burger', één van de vijf lopende strategische verkenningen van BZK (Bureau Strategische Kennisontwikkeling). Onderwerpen in dat verband zijn de behoefte aan 'nieuwe bindingen' in een individualiserende samenleving en de rol van de media bij het opwekken, kanaliseren en registreren van collectieve emoties, maatschappelijk onbehagen en politieke onvrede. In de loop van 2006 moeten nadere keuzes worden gemaakt.

3.13 Datakwaliteit

Voor de komende werkprogrammaperiode is een aantal studies naar de kwaliteit van SCP-surveys gepland. Deze studies proberen de effecten van non-respons in kaart te brengen en de gevolgen van wijziging in de onderzoeksopzet of vraagstelling te beschrijven.

De analyse van de non-respons op het AVO2003 zal moeten uitwijzen in hoeverre de aanbevelingen uit het in 2005 verschenen proefschrift *The Hunt for the Last Respondent* effect hebben gehad op de registratie van het responsproces en de non-responsvertekening in de uitkomsten van het onderzoek. Analyse van de non-respons bij het onderzoek Culturele Veranderingen moet uitwijzen of de hogere respons in 2004 heeft geleid tot een trendbreuk in de resultaten.

Om de vraagstelling te verbeteren, de representativiteit te verhogen, kosten te besparen of aan te sluiten bij internationale designs zijn recent wijzigingen aangebracht in het Aanvullend Voorzieningsonderzoek (AVO), de SCP-Leefsituatie-Index, het Tijdbestedingsonderzoek (TBO) en het onderzoek naar Sociale Positie en Voorzieningsgebruik Allochtonen (SPVA). Methodologisch onderzoek zal moeten uitwijzen of de uitkomsten van het onderzoek door deze wijzigingen zijn beïnvloed. Hierbij kan

gebruik worden gemaakt van een experimentele vraagstelling rond het AVO2003, een door NWO gefinancierd klassiek TBO dat met het nieuwe geharmoniseerde design kan worden vergeleken, en mogelijk een klassiek SPVA dat in aansluiting op de verbeterde versie (het Survey Integratie Minderheden) in 2006 wordt uitgevoerd. Het onderzoek naar de gevolgen van wijzigingen in vraagstelling en opzet op de continuïteit van de uitkomsten zal resulteren in een proefschrift.

4 *Uitvoering projecten werkprogramma 2004-2005*

Het werkprogramma 2004-2005 bevat een aantal projecten dat zal doorlopen naar 2006. Voor een deel betreft het projecten waarvan zulks reeds bij het opstellen van het werkprogramma was voorzien, voor een deel gaat het om niet voorziene verträgen. Deze zijn veroorzaakt door te optimistische planning c.q. tegenvallers in de uitvoering en tussenkomende projecten. Deze projecten worden hier conform de hoofdstukkenindeling van het vorige werkprogramma kort aangeduid. Voor meer informatie zij verwezen naar het Werkprogramma 2004-2005, te raadplegen op www.scp.nl.

4.1 *Arbeid, inkomen en sociale zekerheid*

Rapportage ziekteverzuim

In het vorige werkprogramma was aangekondigd dat het SCP de ontwikkelingen met betrekking tot ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid periodiek in kaart wilde brengen. Hiertoe zou samenwerking met derden worden gezocht om een periodieke studie op te zetten, waarin dit brede terrein op basis van bestaande gegevens in kaart zou worden gebracht. Inmiddels is (in samenwerking met CBS en TNO/Arbeid) een voorstel ontwikkeld om een proefuitgave van het Trendrapport ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid uit te brengen.

Tevreden met pensioen?

De in de toekomst te verwachten groei van het aantal gepensioneerden maakt het belangrijk te weten hoe hun inkomenspositie is, in hoeverre zij tevreden zijn met hun pensioen, en welke verklarende factoren hierbij van belang zijn. Dit project zal nog geruime tijd doorlopen. Het streven is het project te doen uitmonden in een proefschrift.

De sociale positie van minderheden in internationaal perspectief.

De onder handen zijnde verkenning naar de arbeidsmarktpositie van Turken in Nederland en Duitsland worden uitgebreid naar andere West-Europese landen, mogelijk met referentie naar de vs en (evt.) Canada of Australië. De beschrijving van de arbeidsmarktpositie moet duidelijk maken in hoeverre minderheden in Nederland het beter/slechter doen dan in een aantal andere Europese landen. Daarnaast concentreert dit onderzoek zich op een systematische beschrijving van de arbeidsmarkt en het integratie- en immigratiebeleid in de diverse Europese landen.

Niet-gebruik van inkomensvoorzieningen

Het onderzoek is erop gericht representatieve gegevens over het niet-gebruik van diverse inkomensregelingen (huursubsidie, tegemoetkoming studiekosten, aow, fiscale aftrekposten, bijzondere bijstand etc.) en de achtergronden ervan te vergaren.

De gegevens zijn inmiddels verzameld en de rapportage is in voorbereiding.

Modernisering sociale zekerheid

Het project 'Modernisering van de sociale zekerheid' is vanaf 2001 in het werkprogramma opgenomen. Het onderzoek richt zich op het verband tussen institutionele variaties in de sociale zekerheid en de maatschappelijke resultaten. Het is een promotietraject, dat in 2006 zal worden afgerond met de publicatie *Rules of relief*.

Adequacy of old-age Income Maintenance in the EU

Vanaf mei 2005 neemt AIS deel aan AIM, een nieuw landenvergelijkend project naar de adequaatheid van de toekomstige inkomensbescherming van gepensioneerden. Het project duurt drie jaar, en wordt door de Europese Commissie gefinancierd vanuit het zesde kaderprogramma. Het SCP is gevraagd toe te treden tot het consortium van 14 deelnemers, dat grotendeels bestaat uit leden van het 'European Network of Economic Policy Research Institutes' (ENEPRI).

De projecten *Stelselwijziging*, *Problematische schulden* en *Arm en redelijk rijk zijn niet in uitvoering* genomen.

4.2 *Educatie en minderheden*

Trajecten naar de startkwalificatie

Het bereiken van het niveau van de startkwalificatie – een voltooide opleiding op hoger secundair niveau – wordt algemeen beschouwd als een belangrijke voorwaarde voor volwaardige deelname aan de samenleving. Voor veel leerlingen is het traject vmbo-mbo de aangewezen route naar de startkwalificatie. Eind jaren negentig zijn de nodige veranderingen doorgevoerd in dit traject. Mavo en vbo gingen op in het vmbo met zijn verschillende leerwegen, waarin verder ook nog een deel van het voortgezet speciaal onderwijs werd opgenomen (leerwegondersteunend onderwijs, praktijkonderwijs). Het is de vraag wat de gevolgen van deze vernieuwingen zijn geweest voor het succes waarmee jongeren het startkwalificatietraject doorlopen. In aansluiting daarop komt ook de vraag naar het realiteitsgehalte van het beleid rondom het voortijdig schoolverlaten en het behalen van een startkwalificatie aan de orde. In de tweede fase van het onderzoek zal de Nederlandse situatie worden vergeleken met de startkwalificatietrajecten zoals die in een aantal ons omringende landen zijn ingericht. Het project is inmiddels volop in uitvoering. De resultaten zullen worden ingepast in het thema *Positie laagopgeleiden* (zie § 3.8).

Combinaties van leren en werken.

In 2005 is gestart met een studie naar combinatievormen van leren en werken in het initieel onderwijs: stages in het voltijds beroeps- en hoger onderwijs, duale trajecten in het vmbo, mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs, deeltijdopleidingen die naast een werkkring worden gevolgd, post-doctorale onderzoekers- en beroepsopleidin-

gen, en bijbanen naast de studie die meestal geen verband houden met de opleiding. Het is een metastudie op basis van beschikbare onderzoeksresultaten, visiedocumenten en adviezen van betrokken sector- en brancheorganisaties en recente beleids- en koersdocumenten van de overheid.

Ontwikkelingen in de verschillende combinatievormen van leren en werken worden achtereenvolgens gezien vanuit een systeemperspectief (welke instituties en belangen spelen een rol?), vanuit een actorperspectief (wat zijn de opvattingen en gedragingen van de verschillende betrokken partijen: scholieren en studenten, bedrijven en werkgevers/werknemers, onderwijsinstellingen en overheden?) en vanuit een contextperspectief (welke demografische, economische, maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen spelen op de achtergrond een rol?).

Het rapport zal naar verwachting in het voorjaar van 2006 gereed zijn. De resultaten worden tevens benut voor het thema *Nieuwe bestuurlijke verhoudingen in het onderwijs* (zie § 3.5).

4.3 Emancipatie, jeugd en gezin

Allochtone vrouwen

In de *Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden* (te verschijnen in maart 2006) wordt uitvoerig ingegaan op de positie van deze vrouwen, waarbij de groepen onderling worden vergeleken, met autochtone vrouwen en met mannen uit die groepen. De vraag in hoeverre de doelen van het emancipatiebeleid (ook door allochtone vrouwen gehaald zullen worden, komt eveneens aan bod.

Als vervolg hierop zal over de combinatie van arbeid en zorg een verdiepende studie worden uitgevoerd, waarover wordt gerapporteerd in de bundel 'Etniciteit' (zie § 3.1).

Arbeidsdeelname van laagopgeleide vrouwen

Laag opgeleide vrouwen nemen relatief weinig deel aan de arbeidsmarkt en maken relatief weinig gebruik van voorzieningen om de combinatie van arbeid en zorg te vergemakkelijken. In een onderzoek dat in samenwerking met de Universiteit Utrecht wordt uitgevoerd, wordt gezocht naar een verklaring hiervan. Daarbij wordt gekeken naar sociaal-economische en sociaal-culturele factoren. Het project moet uitmonden in een proefschrift; hieraan zal in de komende jaren worden gewerkt.

Kinderopvang

Hoewel kinderopvang een belangrijk instrument is dat de overheid inzet om de arbeidsdeelname van vrouwen te bevorderen is er relatief weinig bekend over de keuzeprocessen van ouders ten aanzien van kinderopvang en arbeidsdeelname. Ook is er weinig bekend over de motieven van ouders bij de keuze voor een bepaalde vorm van kinderopvang (dagverblijf, gastouder, familie, betaalde oppas en dergelijke). Om hier meer inzicht in te krijgen is een onderzoek verricht bij ouders van kinderen van 0-12 jaar. De resultaten zullen begin 2006 worden gepubliceerd en de verworven

inzichten zullen worden gebruikt voor verbetering van het ramingsmodel kinderopvang.

Het ministerie van vws heeft de opdracht tot samenstelling van de *jeugdmonitor* aan het CBS gegund.

4.4 Participatie en bestuur

Politieke onvrede

Aan dit onderwerp is in de vorm van kleine interne en externe bijdragen het nodige gedaan, maar van een afronding van het in 2003 begonnen onderzoek is het nog niet gekomen. Die zal in de eerste maanden van 2006 plaatsvinden met behulp van enkele groepsgesprekken en interviews waarin expliciet zal worden teruggeblikt op de begin 2003 geuite opvattingen over de politiek.

Europeanisering van Nederlandse maatschappelijke organisaties

Vanwege het toegenomen belang van de Europese integratie is in de afgelopen jaren aandacht besteed aan Europa en de impact van Europa op het Nederlandse maatschappelijk middenveld. In het begin van 2006 komt een studie uit naar de Europeanisering van Nederlandse maatschappelijke organisaties. Op beperktere schaal zal in de komende periode de Europeanisering van Nederlandse maatschappelijke organisaties worden gevolgd en in internationaal vergelijkend perspectief worden geplaatst.

Nederlanders en de Europese integratie

De publieke opinie over Europa is een terugkerend onderwerp in de Europese verkenning (zie hoofdstuk 2). Als gevolg van het referendum over de Europese grondwet heeft de publieke opinie over Europa sterk aan actualiteitswaarde gewonnen. De ontwikkeling in de betrokkenheid van de bevolking bij de Europese integratie en processen van meningsvorming is daarnaast onderwerp van een door het SCP ondersteund promotieonderzoek. Dit landenvergelijkende en deels kwalitatieve onderzoek zal naar verwachting in 2008 uitmonden in een dissertatie.

Secularisatie

In de eerste maanden van 2006 wordt een nieuwe vervolgstudie in de reeks over godsdienstige veranderingen en morele opvattingen in Nederland uitgebracht.

4.5 Quartaire sector

Vraag naar deeltijdonderwijs

Overheid en maatschappelijke organisaties stimuleren het leven-lang-leren. In aanvulling op de analyses die in het kader van het project *Combinaties van leren en werken* worden uitgevoerd, zal onderzoek worden gedaan naar het verloop van de deelname

aan vormen van deeltijdonderwijs en de factoren die een rol spelen bij de ontwikkeling van de vraag ernaar.

Op basis van macrogegevens over de deelname en de in-, door- en uitstroom van deeltijdonderwijs zullen enige analyses worden verricht, maar onderzoek op micro-niveau blijft achterwege.

Profijt van de overheid 2003

Een nieuwe editie van de periodieke studies 'Profijt van de overheid' over de verdeling in het jaar 2003 zal begin 2006 verschijnen.

Monitor intramurale zorg

De doelstelling van de monitor productiviteit intramurale zorg is: het volgen en analyseren van de kostenontwikkelingen in de intramurale gezondheidszorg. Hierbij wordt gekeken naar verschillen in de kostenontwikkelingen tussen de verschillende voorzieningen, naar de achtergronden van deze ontwikkelingen, zoals schaafeffecten, efficiëntiewijziging of technologische verandering, en naar de mogelijkheden voor beleidsmakers en managers om de kostenontwikkeling van de zorg te beïnvloeden. Bij de uitvoering van het project is het SCP op aanzienlijke datalacunes gestoten. Een eerste proeve komt op korte termijn gereed. De data worden tevens gebruikt bij andere projecten.

Internationale vergelijking van verzorgingsproblemen

Op verzoek van vws en de RVZ voert het SCP een internationaal vergelijkend (niet voorzien) onderzoek uit naar het gebruik van professionele en informele zorgvoorzieningen. Hiervoor kon worden beschikt over een nieuw Europees databestand (SHARE). De eerste resultaten zijn gerapporteerd aan de Raad voor de volksgezondheid en zorg (RVZ). De raad benut deze bij het opstellen van een advies over de toekomst van de AWBZ. Een uitgebreidere rapportage zal in 2006 verschijnen.

Zorg op afroep

Op verzoek van vws wordt (niet voorzien) onderzoek gedaan naar de ontwikkeling in het aantal indicaties voor 'zorg op afroep'. Het beleid van vws is gericht op het bevorderen van vermaatschappelijking en het zoveel mogelijk scheiden van wonen en zorg. Dat heeft geleid tot een aanpassing van de indicatiestelling. Omdat voor de functie verblijf strengere criteria zijn gaan gelden, is een daling van het aantal indicaties en een stijging van het aantal indicaties voor 'zorg op afroep' te verwachten. Eind 2005 zullen de eerste resultaten bekend zijn. In de loop van 2006 zal de publicatie verschijnen.

De projecten *Huishoudelijke productie* en *Sociale en culturele trends en voorzieningengebruik* zullen niet als aparte projecten in uitvoering worden genomen.

4.6 Tijd, media en cultuur

Leefstijlen

In de publieke discussies en ook in beleidsdocumenten wordt regelmatig verondersteld dat de traditionele sociaaldemografische kenmerken aan verklaringskracht hebben ingeboet en leefstijlkenmerken een alternatief zijn. Vooralsnog ontbreekt het dergelijke claims evenwel aan steun van overtuigend en algemeen toegankelijk onderzoek. Om deze reden is het SCP een inventarisatie gestart naar in (markt)onderzoek en beleidsdocumenten gebruikte segmentaties en typologieën en zal worden nagegaan of en in hoeverre sprake is van de veronderstelde verminderde verklaringskracht van sociaaldemografische kenmerken en of er winst te behalen is met de introductie van leefstijlkenmerken. Het project zal in de komende werkprogrammaperiode worden gestart onder leiding van de onderzoeksgroep WLIV.

Internetgeneratie

In 2005 is een niet-voorzien project gestart met als werktitel 'De Internetgeneratie'. Doel van het project is meer zicht te krijgen op de rol van ict in het leven van jongeren. In het najaar van 2005 is veldwerk verricht onder scholieren in het voorgezet onderwijs. Ook één van de ouders wordt ondervraagd. Belangrijke thema's zijn de relatie tussen ict-gebruik enerzijds en de ontwikkeling van jongeren en ander media-gebruik anderzijds. De interactie tussen kinderen en hun ouders en de invloed van ict hierop neemt in het project een belangrijke plaats in. Hebben ouders zicht op het ict-gedrag van hun kinderen, geven ze voorlichting en stellen ze regels? Of biedt de nieuwe technologie jongeren juist mogelijkheden zich aan het ouderlijk toezicht te onttrekken?

Afronding van het project is voorzien aan het einde van 2006.

Het project *Openingstijden* is geschrapt.

4.7 Wonen, leefbaarheid en veiligheid

Sociale staat van het platteland

Op verzoek van het ministerie van LNV voert het SCP een onderzoek uit naar de sociale en culturele ontwikkelingen op het platteland: welke zijn die, hoe ziet de leefsituatie er op het platteland uit en hoe verhoudt die zich tot verstedelijkt Nederland? Hoe leven plattelanders en hoe percipiëren ze het platteland en hoe kijken zien stedelingen tegen het platteland aan? Welke sociale structuren komen voor op het platteland en hoe is de sociale samenhang?

Het onderzoeksprogramma, dat een looptijd heeft van vijf jaar, bestaat uit vier onderdelen die elk in een publicatie zullen uitmonden. De eerste publicatie is voorzien in januari 2006 en zal de resultaten bevatten van een eerste empirische verkenning van de leefsituatie op het platteland. Bedoeling is dat het onderzoek in 2008 uitmondt in een opzet voor een monitor.

Op verzoek van het ministerie van LNV verschijnt begin 2006 een essay over de maatschappelijke betekenis van het platteland. Welke waarde heeft het platteland voor de inwoners van Nederland en verschilt die wellicht tussen stedelingen en plattelanders?

Vrije tijd en mobiliteit

Vrije tijd is de belangrijkste bron van mobiliteit: aan grofweg tweevijfde van alle verreden kilometers en tweevijfde van alle gemaakte verplaatsingen ligt een sociaal-recreatief motief ten grondslag. Toch is er in onderzoek en beleidsteksten nauwelijks aandacht voor het vrijetijdsverkeer. In het vrijetijdsonderzoek is men vooral bezig met de activiteiten die worden verricht op de plaatsen van bestemming, terwijl het mobiliteitsonderzoek en -beleid hoofdzakelijk gericht is op het woon-werkverkeer.

Het SCP heeft zich ten doel gesteld om de ontwikkelingen in de vrijetijds mobiliteit in een meerjarenonderzoek nader te verkennen. In 2006 zal een eerste verkennende studie verschijnen in een reeks van publicaties over dit onderwerp. Het onderzoek dient tevens als promotieonderzoek.

Verhuisbeweging en mobiliteit

Mensen zijn tegenwoordig steeds mobieler en leggen grotere afstanden af dan vroeger. Dat geldt niet alleen voor de vrije-tijds mobiliteit, maar ook voor het woon-werkverkeer. Het feit dat in steeds meer huishoudens beide partners een baan hebben, roept de vraag op in hoeverre huishoudens hun woonlocatie afstemmen op de werkplek.

Voortbouwend op eerder SCP-onderzoek zal in dit project gekeken worden naar de verhuismotieven van verschillende bevolkingsgroepen, naar de afstand waarover wordt verhuisd en naar eventuele verschillen tussen bevolkingsgroepen. In hoeverre wint het woonmotief het bijvoorbeeld van het werkmotief? Op dergelijke vragen poogt dit onderzoek, dat in 2005 is gestart, antwoorden te vinden.

Slachtofferschap

Er is een groeiende aandacht voor slachtoffers van criminaliteit. Hoewel er veel informatie beschikbaar is over slachtoffers, ontbreekt systematisch inzicht in hun leefsituatie. Om die redenen wordt hiernaar onderzoek gedaan op basis van bestaande data. Centraal staat de leefsituatie van (potentiële) slachtoffers: angsten, ervaringen en gevolgen alsmede de politieke en justitiële reactie. Daarnaast richt dit project zich op de publieke en particuliere voorzieningen waarvan slachtoffers gebruik kunnen maken. Hier wordt de aard en het bereik van de voorzieningen onderzocht, alsmede de ervaringen en wensen van slachtoffers. Het project is conform plan in uitvoering genomen en mondt uit in een werkdocument en in een publicatie die voorjaar 2006 is voorzien.

De projecten *Woonwensen* en *Grote stedenbeleid* zijn geschrapt.

4.8 Zorg

Gezondheidsgedrag van burgers

In de Nota preventie die in 2003 naar de Tweede Kamer is gestuurd, staat op pagina 47 dat het SCP zal worden gevraagd over het volgende te adviseren: 'Om meer zicht te krijgen op effectieve vormen van preventie, de levensfasen waarin mensen open staan voor gezond gedrag en de rol van de overheid bij preventie vraagt het kabinet het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) vanuit een sociologische invalshoek kansen en (on)mogelijkheden voor preventie aan te geven.'

Vanwege tussenkommende projecten is het bureau nog niet gestart met de uitvoering. Op korte termijn vindt overleg plaats met vws om nadere afspraken te maken.

Internationale vergelijking geneesmiddelen

Het SCP heeft in het recente verleden enkele publicaties over het gebruik van geneesmiddelen uitgebracht en aan die van anderen bijgedragen. Dit onderwerp wordt verder uitgediept door deelname van het SCP aan het European Social Survey (ESS). Samen met onderzoekers uit Denemarken, Groot-Brittannië en Polen is in 2003 een korte vragenlijst ontwikkeld. De inmiddels beschikbare data worden geanalyseerd en de resultaten worden benut voor de invulling van het project Sociale en culturele determinanten van gezondheid en zorg.

Het project *De rol van de patiënt* wordt niet op de voorgenomen wijze uitgevoerd. De verkenning van de positie van de cliënt zal worden geïntegreerd in het project marktwerking (zie § 3.10). Het project *Positionering awbz* is geschrapt omdat het indertijd verwachte verzoek niet is gekomen. Het voorgenomen project *Geen zorg* is onderdeel geworden van het vraagmodel Verpleging en verzorging.

4.9 Informatievoorziening

ESS

In 2005 is de derde ronde van het European Social Survey (ESS) gestart. Het SCP maakt deel uit van het Central Coordinating Team (CCT) van het ESS en is daar vooral betrokken bij het contracteren van veldwerkbureaus in de circa 25 participerende landen, het ontwikkelen van een zogenoemd *event database en nonrespons-onderzoek*.

Inmiddels heeft de Europese Commissie ook de financiering van de CCT-activiteiten voor de vierde ronde toegekend (2007-2009) en de financiering van een aanvullend infrastructuurproject. Dit betekent een uitbreiding van de activiteiten van het SCP op de genoemde terreinen.

Daarnaast is het SCP partner in een deelproject 'ontwikkelen attitude-indicatoren' (zie § 3.1).

Het ESS-project heeft op 2 december 2005 de Europese Descartes-prijs voor excellent onderzoek gekregen.

Vanaf 2005 is het SCP geen lid meer van het International Social Survey Programme (ISSP). De voornaamste reden hiervoor is dat dataverzameling van de ISSP-modules als drop-off bij het onderzoek Culturele Veranderingen moest wijken voor de vragenlijst van het onderzoek SCP-Leefsituatie-Onderzoek, dat voorheen door het CBS werd uitgevoerd. Het ISSP wordt inmiddels uitgevoerd door de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Bijlage 1

Overzicht deelname adviesorganen en commissies

- Raad voor Zorg, Welzijn en Onderwijs
- Raad voor Bestuur en Openbare Dienst
- Raad voor het Sociaal-Economisch en Inkomensbeleid
- Commissie voor Zorg, Welzijn en Onderwijs
- Interdepartementale Commissie Bestuur
- Commissie voor de Raad voor het Sociaal-Economisch en Inkomensbeleid (CORSEIB)
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
- Centrale Adviesraad Centraal Bureau voor de Statistiek
- Adviesraad Sociale Statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek
- Raad van Toezicht van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- Rijksplanologische Commissie
- Commissie van advies Dienst onderzoek en Statistiek gemeente Amsterdam
- VROM-raad
- Begeleidingscollege Ruimtelijk Planbureau
- Expertgroep Veiligheid van het Centraal Bureau voor de Statistiek
- Werkgroep demografische prognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek
- Begeleidingsgroep strategisch programma non-respons en moeilijk bereikbare groepen van het Centraal Bureau voor de Statistiek
- Stuurgroep Maatschappij en Elektronische Snelweg van NWO
- Stuurgroep Netwerk en van Netwerk van NWO
- Adviesgroep leerlingen- en studentenramingen van het ministerie van OCW
- Stuurgroep Verstedelijking en Leefstijlen van de Raad voor ruimtelijk, milieu en natuur onderzoek (RMNO)
- Begeleidingsgroep Planbureau Verkeersveiligheid van de SWOV
- Werkverband Periodieke Rapportage Bevolkingsvraagstukken van het NIDI
- IBO (interdepartementaal beleidsonderzoek) - werkgroep vmbo
- IBO (interdepartementaal beleidsonderzoek) - werkgroep bve
- IBO (interdepartementaal beleidsonderzoek) - werkgroep overheidscommunicatie
- Interdepartementale Coördinatiecommissie Integratie en Immigratie (ICII)
- Interdepartementale Coördinatiecommissie Emancipatiebeleid
- Visitatiecommissie Emancipatie
- European Advisory Committee on Statistical Information in the Economic and Social Sphere
- Quality Group woon (Woningonderzoek Nederland) (VROM)
- International Society of Live Studies (ISQOLS)
- Central Co-ordinating Team European Social Survey (CCT-ESS)
- Statistics Netherlands Advisory Council on Methodology and Information Technology

- Commissie Zorg van het College bouw ziekenhuisvoorzieningen
- Klankbordgroep Marktwerking en regulering van de CTG/Zorgautoriteit
- Programmacommissie van het Nationaal panel chronisch zieken en gehandicapten
- Programmeringscollege Monitor maatschappelijke participatie van mensen met een chronische ziekte of handicap
- Commissie Toekomst Ouderenbeleid van de SER
- Adviesraad NIBUD

Surveys SCP 2006 – 2007

		N (netto)	veldwerk	type
Aanvullend Voorzieningen-gebruikonderzoek	AVO	6250 huishoudens	2007/2008	SCP
Culturele Veranderingen in Nederland	CV	2000 personen	2006	SCP
Tijdbestedingsonderzoek-klassiek	TBO	1800 personen	2005	subsidie van NWO
Tijdbestedingsonderzoek-Europees geharmoniseerd	TBO-HETUS	1800 personen	2005/2006	SCP, AVV (V&W), Milieu- en Natuurplanbureau, Ruimtelijk Planbureau, SZW, VWS, Bedrijfsfonds voor de Pers
SCP-leefsituatie-index	SLI	2100 personen	2006	SCP
Sociale Positie en Voorzieningengebruik Allochtonen	SPVA			pm
Survey Integratie Minderheden	SIM	5000 personen	2006	opdracht Justitie
European Social Survey	ESS	2000 personen	2006	bijdrage aan NWO
Nationaal Kiezersonderzoek	NKO	2500 personen	2007	bijdrage aan SKON
Health Behaviour School Aged Children	HBSC	5500 personen	2005	bijdrage aan Trimbos
Kwaliteit Quartaire Sector	KQS	3000 personen	2006	SCP

Bijlage 3

Overzicht publicaties SCP 2004-2005

Sociale en Culturele Rapporten

In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel Rapport 2004. ISBN 90-377-0159-0

SCP-publicaties 2004

- 2004/4 Zorg en wonen voor kwetsbare ouderen. Rapportage ouderen 2004 (2004).
ISBN 90-377-0156-6
- 2004/6 The Poor Side of the Netherlands. Results from the Dutch 'Poverty Monitor', 1997-2003
(2004). ISBN 90-377-0183-3
- 2004/7 Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten (2004).
ISBN 90-377-0129-9
- 2004/8 Public Sector Performance. An International Comparison (2004). ISBN 90-377-0184-1
- 2004/11 Verpleging en verzorging verklaard (2004). ISBN 90-377-0189-2
- 2004/12 Trends in Time. The Use and Organisation of Time in the Netherlands (2004).
ISBN 90-377-0196-5
- 2004/14 Performances du secteur public. Comparaison internationale (2004). ISBN 90-377-0193-0
- 2004/15 Prestaties van de publieke sector. Samenvatting in zeven talen (2004).
ISBN 90-377-0194-9
- 2004/16 Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen (2004). ISBN 90-377-0191-4
- 2004/17 Sociale uitsluiting in Nederland (2004). ISBN 90-377-0160-4
- 2004/18 Prestaties van de publieke sector. Een internationale vergelijking (2004).
ISBN 90-377-0195-7
- 2004/19 Emancipatiemonitor 2004 (2004). ISBN 90-377-0190-6
- 2004/20 Ouders over opvoeding en onderwijs (2004). ISBN 90-377-0158-2

SCP-publicaties 2005

- 2005/1 Landelijk verenigd. Civil society en vrijwilligerswerk IV (2005). ISBN 90-377-0126-4
- 2005/2 Aandacht voor welzijn. Inhoud, omvang en betekenis van de welzijnssector (2005).
ISBN 90-377-0204-x
- 2005/3 De steun voor de verzorgingsstaat in de publieke opinie, 1970-2002 (2005).
ISBN 90-377-0157-4
- 2005/4 Kinderen in Nederland (2005). ISBN 90-377-0209-0
- 2005/5 Vermaatschappelijking in de zorg (2005). ISBN 90-377-0214-7
- 2005/6 Culture-lovers and Culture-leavers. Trends in interest in the arts and cultural heritage in the
Netherlands (2005). ISBN 90-377-0217-1
- 2005/7 Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel
erfgoed. Het culturele draagvlak 6 (2005). ISBN 90-377-0228-7
- 2005/8 The Hunt for the Last Respondent (2005). ISBN 90-377-0215-5
- 2005/9 Zorg voor verstandelijk gehandicapten. Ontwikkelingen in de vraag (2005).
ISBN 90-377-0235-x
- 2005/10 Bestuur aan banden. Lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid (2005).
ISBN 90-377-0210-4
- 2005/11 Maten voor gemeenten 2005 (2005). ISBN 90-377-0224-4
- 2005/12 Arbeidsmobiliteit in goede banen (2005). ISBN 90-377-0203-1
- 2005/13 Uit elkaars buurt. De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming
(2005). ISBN 90-377-0225-2

- 2005/14 De sociale staat van Nederland 2005 (2005). ISBN 90-377-0202-3
 2005/15 Kijk op informele zorg (2005). ISBN 90-377-0201-5
 2005/16 Armoedemonitor 2005 (2005). ISBN 90-377-0206-6

Onderzoeksrapporten 2004

- 2004/1 Emancipatie in estafette. De positie van vrouwen uit etnische minderheden (2004).
 ISBN 90-377-0162-0
 2004/2 De moraal in de publieke opinie. Een verkenning van normen en waarden in
 bevolkingsenquêtes (2004). ISBN 90-377-0163-9
 2004/3 Werkt verlof? Het gebruik van regelingen voor verlof en aanpassing van de arbeidsduur
 (2004). ISBN 90-377-0144-2
 2004/5 Maten voor gemeenten 2004 (2004). ISBN 90-377-0179-5
 2004/9 Moslim in Nederland. Een onderzoek naar de religieuze betrokkenheid van Turken en
 Marokkanen. Samenvatting (2004). ISBN 90-377-0176-0
 2004/10 Unequal Welfare States (2004). ISBN 90-377-0185-x

Werkdocumenten 2004

- 95 Voorstel voor de toekomstige ontwikkeling van de landelijke jeugdmonitor (2004).
 ISBN 90-377-0167-1
 96 Nieuwe baan of nieuwe functie? Een studie naar de beloning van externe en interne mobiliteit
 (2004). ISBN 90-377-0172-8
 98 Landelijk ramingsmodel kinderopvang (2003). ISBN 90-377-0148-5
 99 Sociale uitsluiting (2003). ISBN 90-377-0154-x
 100 Het Nationale scholierenonderzoek (NSO) en het Health Behaviour in School-aged Children-
 onderzoek (HBSC) vergeleken (2004). ISBN 90-377-0150-7
 101 Schalen van fysieke en psychosociale beperkingen. Het meten van hulpbehoefte bij de
 indicatiestelling verpleging en verzorging (2004). ISBN 90-377-0151-1
 102 Vertrouwen in de rechtspraak; theoretische en empirische verkenningen voor een monitor (2004).
 ISBN 90-377-0164-7
 103 Bindingsloos of bandenloos. Normen, waarden en individualisering (2004).
 ISBN 90-377-0169-8
 104 De veeleisende samenleving. De sociaal-culturele context van psychische vermoeidheid (2004).
 ISBN 90-377-0170-1
 105 Cijferrapport Allochtone ouderen (2004). ISBN 90-377-0171-x
 106 Moslim in Nederland. Een onderzoek naar de religieuze betrokkenheid van Turken en
 Marokkanen (2004). ISBN 90-377-0178-7 (set, 6 delen)
 107 The Social State of the Netherlands. Summary (2004). ISBN 90-377-0168-x
 108 Naar een stelsel van sociale indicatoren voor het Integraal toezicht jeugdzaken. Advies in opdracht
 van de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en
 Veiligheid en de Inspectie van het Onderwijs (2004). ISBN 90-377-0186-8
 109 Kosten en baten van extramuralisering (2004). ISBN 90-377-0187-6

Werkdocumenten 2005

- 110 Verklaringsmodel verpleging en verzorging. Onderzoeksverantwoording (2005).
 ISBN 90-377-0199-x
 111 Grenzen aan de maatschappelijke opdracht van de school (2005). ISBN 90-377-0213-9
 112 Wijkkwaliteiten (2005). ISBN 90-377-0216-3
 113 Ouderen van nu en van de toekomst (2005). ISBN 90-377-0219-8

- 114 Verzonken technologie. ICT en de arbeidsmarkt (2005). ISBN 90-377-0205-8
- 115 Cijfermatige ontwikkelingen in de verstandelijk-gehandicaptenzorg. Een vraagmodel (2005). ISBN 90-377-0221-x
- 116 Vrijwilligersorganisaties onderzocht. Over het tekort aan vrijwilligers en de wijze van werving en ondersteuning (2005). ISBN 90-377-0233-3
- 117 Het Actieplan Cultuurbereik en cultuurdeelname, 1999-2003. Een empirische evaluatie op landelijk niveau (2005). ISBN 90-377-0236-8
- 118 Advocaat met korting (2005). ISBN 90-377-0240-6
- 119 Regionale verschillen in de wachtlijsten verpleging en verzorging (2005). ISBN 90-377-0242-2
- 120 De mantelval (2005). ISBN 90-377-0245-7

SCP-essays

- 1 Voorbeelden en nabeelden. (2005) ISBN 90-377-0248-1

Overige publicaties

- Hollandse taferelen. Nieuwjaarsuitgave 2004 (2004). ISBN 90-377-0155-8
- Social Europe. European Outlook 1. Annex tot the 'State of the Union 2004' (2004). ISBN 90-377-0145-0
- Does Leave Work? Summary (2004). ISBN 90-377-0182-5
- Destination Europe. Immigration and Integration in the European Union (2004). ISBN 90-377-0198-1
- Europese tijden. De publieke opinie over Europa & Arbeidstijden, vergeleken en verklaard. (Europese verkenning 3).
- European times. Public opinion on Europe & Working hours, compared and explained. European Outlook 3.

- Hier en daar opklaringen. Nieuwjaarsuitgave 2005 (2005). ISBN 90-377-0212-0
- De jacht op de laatste respondent. Samenvatting (2005). ISBN 90-377-0223-6
- De grens als spiegel. Een vergelijking van het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen (2005). ISBN 90-377-0222-8
- Jaarrapport Integratie 2005 (2005). ISBN 90-377-0237-6
- Bestuur aan banden. Samenvatting (2005). ISBN 90-377-0239-2
- De goede burger (2005). ISBN 90-377-0244-9
- Ouderen in instellingen (2005). ISBN 90-377-0247-3